

Metropoolia

Sest sina saad Kristuse
tunnistajaks kõigile inimestele
selles, mida sa oled näinud
ja kuulnud. (Ap. 22,15)

Me tunnistame armu,
kuulutame halastust,
ei varja heategusid.
(Suurest veepühitsuspalvest)

Foto: Gennadi Baranov

„Sinu ülemkarjased, Issand, ehivad end õigusega...”

Metropoliit Stefanus oma 30. piiskopiks pühitsemise aastapäeval
Tallinna Püha Siimeoni ja Hanna katedraalis.

Foto: Gemadi Baranov

Ühel maal üks kirik

Suured XX sajandi rahvasteränded, sh mitmed väljaränded traditsioonilistelt õigeusu maadelt, on kahjuks põhjustanud kirikliku mitmik-jurisdiktsiooni probleemi, mis on olnud Õigeusu Kirikule varem tundmatu ning mida nimetatakse diasporaaks (hajalaks). See õigeusu diaspora ei ole muud kui kiriklik ruum, mida iga kohalik kirik kasutab omaenda koha, arengu ja jurisdiktsiooni kinnitamiseks. Sellistel juhtudel ei maksa enam kiriku kanooniline õigus, vaid pigem puhtkultuurilised rahvuslik-kiriklikud huvid. Kõige selle tulemuseks on nn fületism, kus inimestel tehakse vahet üksnes nende keele ja etnilise päritolu põhjal ning mis on viinud selleni, et ühel ja samal maal või linnas on olemas mitu erinevat „rahvuslikku” ja „etnilist” jurisdiktsiooni. Tegemist on olukorraga, millega enamuse õigeusklikke on leppinud kui millegi täiesti tavalisega, nagu oleks diaspora põhiolemuseks säilitada iga õigeusu piirkonna erinevaid „kultuuripärandeid”. Sellel aga heidetakse kõrvale evangeeliumi õpetus ja soodustatakse enesesse sulgumist.

Rahvuslikkuse ja fületismi kiusatus, mille Konstantinoopoli Suur ja Püha Sinod mõistis hukka juba aastal 1872, on tänapäeval tugevasti juurdunud paljude õigeusu kristlaste teadvusesse ja moonutab Õigeusu Kiriku nägemust ühtsusest.

Kui tänapäeval räägitakse „kohalikust kirikust”, seostub see paljude õigeusklike jaoks „rahvusliku kirikuga”. Selle tulemusena, kui me tänapäeval räägime „õigeusu diasporaast”, on see praegu üks suuremaid probleeme, millega Õigeusu Kirik silmitsi seisab, sest diaspora viib fületismi. Enam ei ole esmatähtis tegeleda Kiriku euharistia ja kogulikkusega – üks piiskop, üks armulaud, üks ihu –, vaid hoopis rahvuslikkuse ja poliitreligioossete teemadega, teisisõnu ideoloogiliste eelistustega.

Ma ei saa siinkohal mainimata jätta üht uut terminit, mis on alles hiljuti õigeusu sõnavarasse lisatud, vaatamata sellele, et see on pühadele kaanonitele täiesti võõras: „kultuur-kanooniline territoorium”. Selle rakendamisel on

kirikuõpetusele saatustlikud tagajärjed. Marksistlik-kommunistlikud ideoloogiad muutsid selle teooria kirikute välispoliitikaks. Nende samade kirikute, mida parajasti kodumaal häbitult taga kiusati ning mis on meile jättnud selle äärmuslikult valuliku ja katastroofilise pärandi. Nagu olnuks vaja täita marksistliku kommunismi järsu kokkukukkumise tekitatud ideoloogilist tühimikku uue üleilmse ideoloogiaga, milleks saigi see rahvuskiriklik lähenemine.

Arhimandriit Grigorios Papatomas on öelnud: (*Culturalisme ecclésiastique: l'aliénation de la Culture et l'anéantissement de l'Eglise – Paris 2010: Internetis: orthodoxa.org*) „Õigeusu kirikud, kelle liikmeid hulgi kodumaalt välja rändas ning kes nüüd on vabad internatsionalistliku kommunismi ahelatest, mis pärssisid rahvuslikke algatusi, tahavad jätta muljet, et soovivad luua impeeriumit, millest nad on senini ilma jäänud. Me näeme seda, kui vaatame lähemalt, mil viisil Euroopa ja maailma tasemel korraldatakse oma koguduste ja kiriklike kogukondade elu n-ö diaspora vaimus. Me oleme tunnistanud ekspansionistlike strateegiate ja mittekanooniliste tavade levikule, mis ei anna midagi Kiriku tulevikule. Viimaks peame endilt küsima, mis on tähtsam: kas kanooniline kirikuõigus või pime rahvusliku kiriku võimutsemine kogukonnas?”

Diaspora näib muutuvat üha enam probleemiks meie autokefaalsete kirikute vahel, selle asemel et selles nähtaks Jumala ettehooldet antud võimalust õigeusu kirikutele näidata oma ühtsust ja koikehaaravust.

Pergamoni metropoliit Johannesel oli täiesti õigus, kui ta tuletas meelde oma ettekande avasõnades, mille ta pidas juunis 2009 Genfis IV õigeusulistevahelise konverentsi raames, et traditsiooniline kirikukorraldus ei rajane mitte rahvuslikkuse, vaid territoriaalsuse printsiibile. Ta täheldas, et eri etniliste õigeusu piiskopkondade paljususe ja kattumine pahandavad õigeusklikke, vähemalt neid, kelle jaoks on vastuvõttev riik muutunud koduriigiks. Kas metropoliit Johannese sügava mõttearendusega rahvusliku ja kogumaapealse teemal pole mitte kõik öeldud?

Elmise aasta juunis Kreetal toimunud Suurel ja Pühal Õigeusu Kirikukogul arutati diaspora teemal põhjalikult. Vastu võeti ühine seisukoht, mis avab tulevikuks palju väljavaateid, tugevdades piiskoppide assambleede võimalust näidata ja kindlustada õigeusu kirikute ühtsust nendes „diasporaariikides”, kus on õigeusu kirikuid.

Samas tunnistab see tekst, et tegemist on siiski ainult ajutise lahendusega seniks, kuni taastatakse ühtne kaasterritoriaalsus ning ühtne kanooniline ala ühtse jurisdiktsiooniga. Kinnistades taolisi õigeusu piiskoppide assambleesid „diasporaariikides”, riskisime sellega, et lõplike kokkulepete puhul elaksime „ühtse kaasterritoriaalse diaspora korralduses”, selle asemel et taastada kanooniliste põhimõtete kehtivus. Seepärast olemegi praegu jõudnud üksnes ajutisse vaheetappi.

Kreetal kogunenud ülemkarjased mõistsid selgelt, et enamate piiskoppide assambleede loomine ei ole piisav, et lahendada päevaprobleeme, kuid nad ei maininud ka seda, mis võiks tulla pärast. Kandes mõtetes meie lähiajaloo valu ja raskust, on mõistetav, et nad ei soovinud vastu võtta nii suuresõnalisi pidulikke avaldusi, vähemalt mitte praegu...

On alati oht, et me ei näe puude taga metsa. Tõde tunnistades peame mees pidama, et õigeusklikud kasutavad tihti ajutise sallivuse vabandusel teada-tuntud kanoonilise leebuse (oikonoomia) ettekäänat, et pehmemdada diaspora loodud kanoonilisi kõrvalekaldeid eklesioloogiast. Siin paistabki välja natsionalismi- ja autokefalismiviirus, mis on nagu uinumatu koletis ja kohandub suurepäraselt erinevates keskkondades, toitub ja elab edasi kogumaapealses õigeusus. Vaatamata sellele, et rahvuslikud õigeusu kirikud on tänapäeval teadlikud diasporaast kui võõrandavast kiriklik-kanoonilisest probleemist, pole nad siiski veel valmis vajalikuks üksmeelseks kokkuleppeks. Väga selgelt on näha, et kirikud on pigem äraootaval seisukohal, mis võib kesta igavesti, selle asemel et otsida terviklikku kanoonilist lahendust.

Lõpuks: see ongi see, mida püha Vasiili Suur kartis, kui ütles: „Ma olen kurb, kui ma näen, kuidas meie pühade isade kaanonid heidetakse kõrvale ja et meie kirikud on oma tavade ranguse hüljanud. Ma kardan, et selline hooletu käitumine jätkub ning viib meie kirikud keeruliste olukordadeni.” Teisiti öeldes, isegi kui kõik on ühel meelel selles, et „diaspora” hetkeolukord on nii eklesioloogiliselt kui ka kanooniliselt vastuvõetamatu, hoitakse siiski kinni oma rahvuslik-kiriklikest piiriülestest (*hyperoria*) „omandatud õigustest” ning soovetakse seda laiendada, eirates täielikult Kiriku ülesehitamist.

Me näeme, et sellele vastukaaluks andis vanade patriarhaatide esikarjaste kokkutulek (sünaksis) koos Küprose kirikuga Istanbulis 3. septembril 2011 järgmise soovitusena: „Viimaste sündmuste

valguses peame rõhutama vajadust, et õigeusu kirikud austaksid ja piiraksid oma tegevust oma asukoha (geograafiliste) piiridega ning pühade kaanonite ja kirikute alusdokumentide (tomoste) määratletud maa-aladega.” Kui me vaatame asja üksnes eklesioloogilisest vaatenurgast, ei saa paljuvaieldud õigeusu diaspora küsimus olla muud kui müüt, sest autokefaalse kiriku ainujurisdiktsiooni saab rakendada üksnes tema enda kanoonilistes piirides. Seega me näeme selgelt, miks diasporaal, mis põhineb etnofületismil, ei saa olla muid tagajärgi kui üksnes õonestada kiriklikku ühtsust koha peal. Üksnes kohalik kirik või kohalikult loodud kirik võib tagada selle kirikliku ühtsuse.

Kokkuvõtteks soovin öelda, et XIX ja XX sajandi rahvuslike kirikute mitmekordistumise ning massirände lainete tagajärjel seisab õigeusk otsustava valiku ees: valiku, mis võib olla saatustlik või hoopis tuua kaasa tõelise eklesioloogilise uuenduse. Õigeusk võib jääda kas endasessulgunuks või ületada kõik erimeelsused ja teda ümbritsevad piirid. Mina valin teise variandi, sest lahendus on kindlasti olemas, kuid see saab tulla ainult Jumalalt. Samuti ei tasu meil karta, sest Püha Vaim suudab sellele keerulises olukorras leida lahenduse, mis lõpetab kõik tuleviku hirmud.

Esimene ja suur samm astuti Pühal ja Suurel Kirikukogul Kreetal juunis 2016, kus õigeusk kõneles ühel häälel. See on just see, mida ta vajab ja mida maailm temalt ootab. Õigeusk ei saa kõhelda, kas minna edasi, kuid juba see esimene samm annab palju tegutsemisruumi ja julgust tõeliseks pingutuseks, harimaks oma usklikke, kes tihtilugu pelgavad üleilmastumist ja tänapäeva, kartes lõhenemisi ning vastuolusid. Seda on eriti märgata nende kirikute liikmete puhul, kes ei osalenud kirikukogul, kuid kes vaatama sellele on seotud kohtumisel vastuvõetud otsustega (*Jean François Colosim, Unité des Chrétiens – Pariis, november 2016*).

On selge, et erimeelsuste ületamiseks ei piisa üksnes inimjõust, vaid vaja on Püha Vaimu tööd ja armu, sest Tema ütleb, mis on õige. Vaatamata kogu oma vääritusele oleme me Jumalas „ja veel ei ole saanud avalikuks, kes me ükskord oleme” (1Jh 3:2).

† Stefanus,
Tallinna ja kogu Eesti metropoliit

Prantsuse keelest tõlkinud
Heike Härma

PIISKOPMÄRTER PLATONI JA PREESTERMÄRTRITE NIKOLAI JA MIHHAILI MÄLESTUSLITURGIA

Nagu igal aastal, nii toimus ka tänavu Tallinna Issanda Muutmise Peakirikus piiskopmärter Platoni ja preestermärtrite Nikolai ja Mihhaili mälestusliturgia (seekord 12. jaanuaril), mis oli lisaks pühendatud Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku autonoomia taastamise 20. aastapäevale.

Seljumalikul liturgial osalesid enamik meie kiriku vaimulikest, suursaadikud, meie kiriku arhoniid ja liikmed. Samuti oli kutsutud seda päeva meiega tähistama Helsingi metropoliit Ambrosius, kes pärast liturgiat sai metropoliit Stefanuse käest püha Platoni ordeni II astme (kaelaristi) abi eest meie kiriku autonoomia taastamisel.

Pärast liturgiat suunduti lõunale, et jätka üheskoos sõbralikku ja vennalikku mälestuspäeva meie kirikus.

Suur tänu osalejatele, samuti tänusõnad EELK peapiiskop Urmas Viilmale, kes pärast lõunasööki lausus kaunid õnnesoovid meie kirikule.

PIISKOP LEO TÖÖJUUBEL

Karjala ja kogu Soome peapiiskop Leo tähistas 17. detsembril 2016 piiskopiks pühitsemise 15. aastapäeva. Juubelipidustused toimusid Lintula naiskloostri, kuhu olid kutsutud kõikide koguduste esipreestrid ning väliskülaliseks Oikumeenilise Patriarhaadi esindajana Tallinna ja kogu Eesti metropoliit Stefanus.

Helsingi metropoliit Leo seati peapiiskopina ametisse 16. detsembril 2001. Intronisatsioonil osales Oikumeenilise Patriarhaadi esindajana Nikaia metropoliit Johannes (1922–2010).

„Hingekarjase ülesannetesse kuulub olemuslikult see, et tema juhib oma vaimuliku karja õigele teele. Seda tuleb meelde ka piiskopisau, mis täna Sulle ulatatakse. See on tunnustäht sellest, et hingekarjane toimib Kiriku pärimuse, mitte oma meele kohaselt” (metropoliit Johannese katkend kõnest metropoliit Leo peapiiskopiks introniseerimisel 16. XII 2001).

Peapiiskop Leo (sünd 4. VI 1948) on Soome Õigeusu Kiriku kaheksas eestseisja. Ta pühitseti piiskopiks 25. II 1979. Enne valimisi Soome Õigeusu kirikupeaks on metropoliit Leo teeninud 1996–2011 Helsingi metropoliidina.

Nikaia metropoliit Johannes peab kõnet metropoliit Leo Karjala ja kogu Soome peapiiskopiks ametisse seadmisel 16. XII 2001.

METROPOLIIT STEFANUS – 30 AASTAT PIISKOPINA

25. märtsil, Jumalaema kuulutamise pühal, möödus 30 aastat päevast, mil meie praegune kirikupea pühitseti piiskopisus. Tema esimene tiitel oli Naziansuse piiskop (sellel istmel oli kunagi ülemkarkasetoõd teinud püha Grigoori Jumalasõnaõpetaja) ja ta töötas Prantsusmaa metropoliidi abipiiskopina, asudes Nizzas. 18 aastat oma piiskopiametist on kõrgestipühitsetud Stefanus olnud aga Tallinna ja kogu Eesti metropoliit. Esikarjane tähistas oma ametiüubelit Tallinna Siimeoni ja Hanna katedraalis piduliku liturgiaga pühapäeval, 26. märtsil, millel teenis kaasa ka Kristuselinn piiskop Makarios, viis preestrit ja kaks diakonit. Pärast jumalateenistust jagas metropoliit preestritele Afrat Laasile, Sakarias Lepikule, Aabraham Tõptile ja Justinus Kiviloole puusaehet. Tervituskõne pidasid piiskop Makarios ja ülempreester Mattias. Pärast seda istuti metropoliidi kutsel kohvilauda.

Fotod: Gennadi Baranov

KOHTUMINE ISLANDIL

16–17. märtsini toimus Islandil Reykjavíkis Euroopa Kirikute Konverentsi (CEC) Põhja- ja Baltimaade piirkonna liikmeskirikute esindajate kohtumine. Taolised kohtumised toimuvad CEC-i täiskogude (peaassambleede) eel, millest järgmine, järjekorras 15., leiab aset juunis 2018 Serbias Novi Sadis. EAÕK-d esindas kõrgestiühitsetud metropoliit Stefanus, Eesti Kirikute Nõukogu Eerik Jõks. Kohal oli ka CEC-i peasekretär isa Heikki Huttunen Soome Õigeusu Kirikust.

Esimese ettekande autor, Rootsli (luterliku) kiriku peapiiskop emeeritus Anders Wejryd rõhutas pädeva teoloogilise panuse tähtsust praegustes Euroopat puudutavates aruteludes. Tema sõnul „peab teoloogiat, mida on vaja Euroopa saatust arutades, olema seotud eluga, olema asjakohane ja lähtuma kristlikust identiteedist. Asjakohasuse ja identiteedi vahel võib küll valitseda tugev pinge, kuid siin tuleb Jeesus Kristus ise meile appi, kui me saame aru, et see, kes tema oli, on just oluline elu, inimeste ning muutuste ja lootuse jaoks”.

Wejryd lisas, et me peame kohtuma ka neid, kes elavad ühiskonna äärealadel ja mitte varjama seda Euroopa ühiskonna eest. „Usk ütleb meile, et nõrku peab kaitsma, kurjategijatele peab andma teise võimaluse, rikkust peab jagama, pagulasi peab vastu võtma ning maailma hoidma, mitte omama ja tarbima.”

Europarlamendi liige Margrete Auken (Rohelised / Euroopa Vabaliit) mõtiskles selle üle, kuidas kirikud võiksid paremini suhestuda Euroopa institutsioonidega ja tegelda praeguste ohtudega demokraatialle Euroopa Liidus.

Töörühmades ja paneelarutelus töid kirikute esindajad välja mõtteid kirikuelust oma

maadel, eriti mis puudutab vähemus-enamuskirikute suhteid ning läbisaamist riigiga. Paljud rõhutasid vajadust õppida üksteiselt rohkem, eriti meie ühiskondade erinevuste kohta, et edendada vastastikkust lugupidamist ja kooskõla. Mõned kutsusid üles naasma *Charta Oecumenica* vaimu juurde. See dokument, millele 2001. aastal kirjutasid alla CEC ja Rooma-Katoliku Euroopa piiskop-

pide konverents, andis juhiseid kirikutevahelise koostöö süvendamiseks meie mandril. CEC-il on oluline osa dialoogis ja sidemete loomises Euroopas.

Üleüldse oli kirikute esindajate mureks, kuidas edendada Euroopa narratiivi ja teha kuuldamavaks kristlaste hääl Euroopa tuleviku arutamisel.

Kokkutulnud kasutasid võimalust saada Islandi Evangeelse Luterliku Kiriku vaimulikelt kohaliku kirikuelu kohta rohkem teada.

Rühma võttis külalislahkelt vastu Neskirkja kogudus.

CEC-i pressiteate põhjal koostanud Erin Green.

Katehhees

KES ANNAB VAESELE, ANNAB JUMALALE ENDALE!

Konstantinoopoli askeet-piiskop püha Nifont jutustas järgmise loo:

Ühel päeval, kui ma olin umbes kaheistkümnenda-aastane, läksin püha apostel Tooma kirikusse, et seal palvetada.

Seal nägin üht vana meest, kes pidas jutlust. Oma kõne keskel rääkis ta ka heategevusest ja halastusest. See vana mees, auväärne munk, selgitas muude teemade vahel, et vaesele andmine on võrdväärne sellega, nagu tooksime oma anni Jumalale enesele.

Kogu see seik pani mind ebamugavalt tundma. Munga sõnad tundusid mulle

liialdustena. Ma ütlesin iseendale oma lapselikus arusaamas: „Kui me kujutame ette, et Kristus on taevast oma Isa paremal käel, siis kuidas Ta saab samal ajal olla siin maa peal ja võtta vastu neid ande, mis me vaestele anname?”

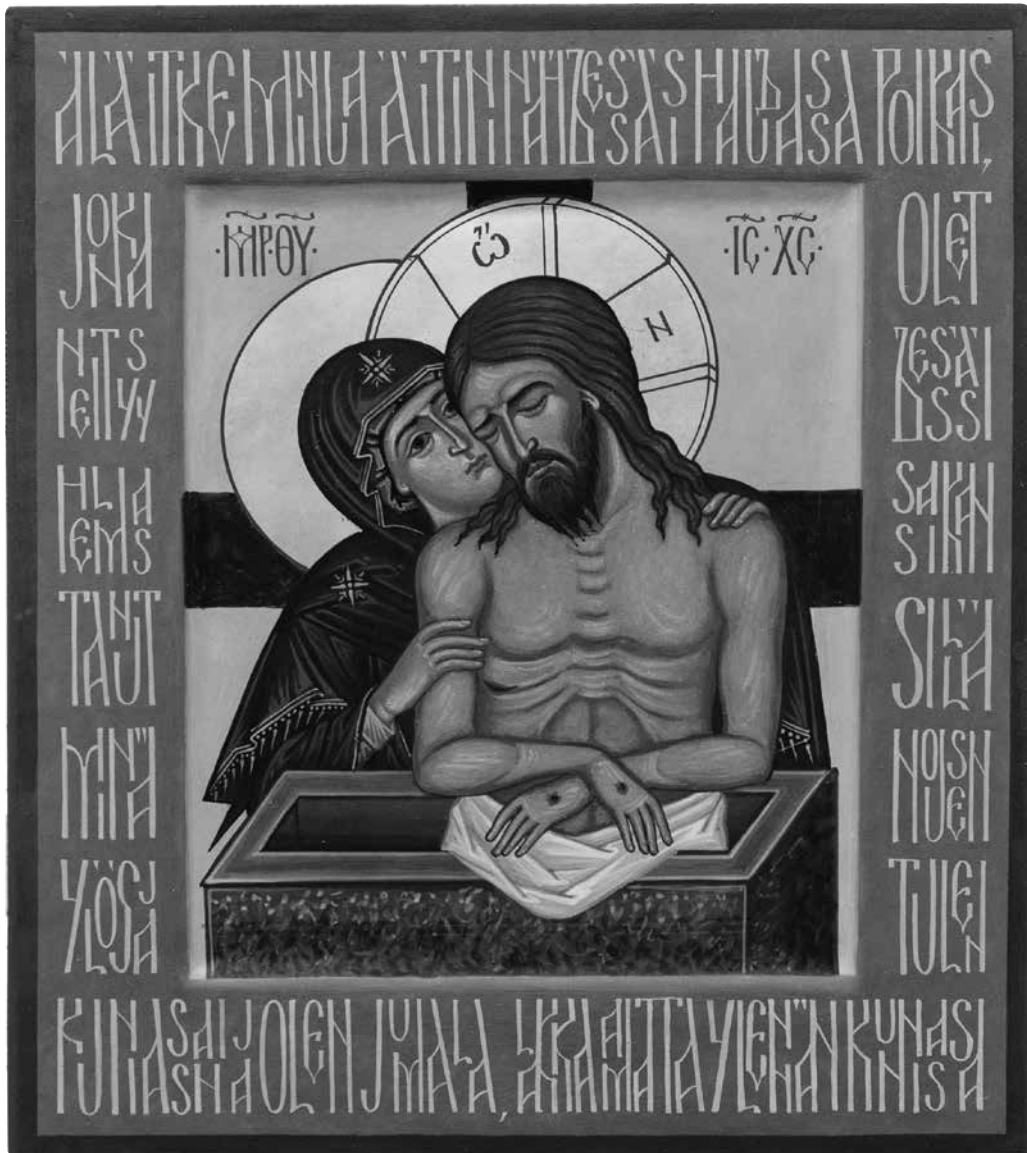
Kui ma koju kõndisin, siis olin ikka veel oma mõtetes. Ma kohtasin oma teel vaest meest, kes oli kaltsudesse riietatud. Tema pea kohal hõljus, oh imet, meie Päästja Jeesus Kristuse ikooni kujutis.

See ikoon, mis oli nähtav üksnes mulle, järgnes kerjusele kõikjale, kuhu ta läks. Ta liikus sihitult ringi, kuni üks hästi riietatud mees ta peatas ja pakkus talle

leiba. Hetkel, mil rikas mees hakkas leiba ulatama, ilmus ikoonilt Jeesus ning võttis selle leivaviilu, tänas ja ulatas selle vaesele.

See hetk täitis mind imetlusega. Alates sellest päevast olin ma täielikult veendunud, et see, kes teeb head, paneb oma anni otse Kristuse peo peale, sest igas puudustkannatajas leiame just Tema. Kui ma osutan kellelegi abi, siis need tänusõnad, mida lausutakse, tulevad Jeesuselt endast.

Väljavõte raamatust „Õnnistatud askeet-piiskop Nifont Konstantinoopolist” (tõlgitud kreeka keelest).

Ära nuta Minu pärast, Ema. Joensuu piiskopi Arseni maalitud pühakuju.

SUURE NÄDALA TEENISTUSED

Iga kevad tähistame eriliste ja pikkade jumalateenistustega lunastuslooliselt kõige olulisemaid päevi meie Õnnistegija elus: kannatustele vastu minemist, ristisurma, surmavallas käiku ja helget ülestõusmist. Kõige sellega ülistame Jumala ennastohverdava armastuse ammendamatu salasust.

Suure nädala teenistused aitavad meil astuda selle salasuse tunnetamise. Igal päeval on oma teema, tulipunkt ja lugu, mida ta jutustab. Kõik need lood moodustavad terviku, mille keskmes on risti ja ülestõusmise paasa. Paasa tähendab üleminekut, läbiminekut; need sündmused jumalinimese Jeesuse Kristuse elus tähendavad Tema ja Temasse uskujate üleminekut kaduvusest kadumatusse. Need pole mingid kunagiste juhtumiste näidendid, mida me peaks huvi, ehk ka hardusega pealt vaatama ja siis unustama, vaid sündmused, mis on tihedalt seotud meile kõige olulisemaga. Kristuse kannatamises ja surmas ning surnuist ärkamises on võti ka meie kannatuste, surma ja igavese elu mõistatuse avanemiseks. Üheskoos oma Päästja elu õndsusttoovaid päevi läbi elades näeme avanevat ka omaenese elu sügavama mõtte ja kõrgema tähenduse väravaid. Patt, Jumalast võõrandumine ja kurjad kired ning nende tagajärjed ihulike ja hingeliste kannatustena neelatakse Jumala armastuse, andeks-anni ja vae sügavusse.

Kohe algusest peale kohtas Jeesus Kristus ja Tema rõõmusõnum kahesugust vastuvõttu.

Ühed uskusid Temasse ja said Tema õpilasteks, teised põlgasid ära Tema ja rõõmusõnumi. Need vastukäivad suhtumised peegelduvad meile ka suure nädala teenistuste lauludest ja neis kajastatavatest sündmustest. Armastuse valguse kasvav sära paljastab ebasõbralikkuse ja pimeduse jõudude kohaloleku. Viha, tõrjumine ja reetmine saavad avalikuks ja leiavad oma kõrghetke – ning ka kohese otsa – risti. Kuri on aga jõuetu Jumala armastuse jõu ees. Kristus võidab, surm „neelatakse võidusse“. Elu pääseb valla, Jumal, mitte kurjuse jõud ega inimlik tühisus, valitseb maailma.

Kannatusnädal toob meie ette mitmeid vastandlikke kujusid ja sündmusi, mis esitavad ka meile igapäevase küsimuse meie suhtumise kohta Kristusse, Jumalasse, vaimulikkude eluse ja ligimesse. Suur nädal pole ainult mälestamise, vaid ka meeleparanduse, süveneva südamliku pöördumise aeg. „Oh Peigmees, kes Sa oled kaunim kui kõik inimesed, Sina kutsusid meid oma pulmakotta vaimulikule peole, võta mult ära mu pattude inetu tegumood...“ (suure teispäeva salmistihhiiradest).

Selle püha nädala palvuste kaudu tunneme jälle Jumala armastuse ja andestuse embust ning igaviku ja täiuse andi ja töötust. See annab meile jõudu tõusta usus taevaredelit mööda kõrgemale. Olles kindlad Tema armastuses, elame Tema tulemiseni rõõmutoo-va kurbuse imelises pingeväljas. Kui oleme südamest meelt parandanud, elame rõõmus ja lootuses, kistuna tulevaste asjade ootusse.

Tulles nüüd selle kirikuaasta erilise aja jumalateenistuse juurde, peab kõigepealt märkima

kaht asja, mis võivad tähele panemata jääda. Esiteks, hoolimata oma erilisusest, toimuvad ka suure nädala teenistused tundideraamatus paika pandud põhikava järgi. Teisisõnu: meil on hommikuteenistused, tunnid, õhtuteenistused jne. Vahel on nad hulga kirikulaulude ja eripäraste kommete tõttu vähem märgatavad, kuid alati olemas. Teiseks kehtib ka kannatusnädala puhul jagunemine kaheks põhiliseks teenistuskorraks. Nendest esimene on n-õ tavaline, mida kasutatakse enamuse aastast („siis kui lauldakse „Jumal on Issand““). Teine on nn paastukord („siis, kui lauldakse „halleluuja““). Seda kasutatakse tänapäeval peaaesjalikult suure paastu argipäevadel, s.t esmaspäevast reedeni. Vanemas tavas ja praegugi mõnel pool järgitakse seda aga ka jõulu- ja peetripaastu ajal, kui pole olulisemat pühakut või muud mälestuspäeva. Suurel nädalal lauldakse „halleluuja“ esmaspäevast reedeni, suurel laupäeval aga juba „Jumal on Issand“. Kolmel esimesel päeval loetakse ka vaga Efremi paastupalvet. Kuid muidugi on erakordse aja tõttu ka erakordseid jooni, näiteks evangeeliumite lugemine, mis ei kuulu muidu paastulikku teenistuskorda.

Nagu kõik meie jumalateenistused, nii on ka püha nädal teinud läbi pika arengutee. Esimesel kolmesajal ristiusu aastal keskenduti peamiselt „paasa kolmpäevakule“ (*triduum paschale*), mida tähistati tihti 40-tunnise täieliku paastu ja valvamisega. 40 tundi tuleb umbkaudu välja Issanda ristilöömisest (või ristil suremisest) reedel kuni pühapäeva varahommikuni. Peagi kasvas paast paljude kohtades ühe- ja siis mitmenädalaseks – muidugi ei olnud enam tegu täieliku paastumisega. Siis ja veel kaua hiljemgi seostus see aeg ka usuõpetajate (katehumeenide) valmistumisega ristimiseks. See on suure paastu üks algidusid.

IV aastasajal lõppesid ristiusu tagakiusamised ja ka jumalateenistused võisid vabalt kasvada ja täieneda. Lisaks said võimalikuks palverännakud Pühale Maale. Just Jeruusalemmas, kus paiknevad Kolgata, Kristuse haud ja muud Tema eluga seotud kohad, hakati jumalateenistusi pidama ajalooliselt täpselt ja üksikasjalikumalt. Jeruusalemma teenistuskord mõjutas omakorda muud maailma, nii et kiiresti kujunesid erinevate meie Issanda elu viimaste sündmuste mälestused: palmipuudepüha ning suur neljapäev, reede ja laupäev. Hiljem, umbes aastatuhande vahetusel, lisandusid ka suure nädala esimesed kolm päeva oma eriliste mälestustega.

Kui ajas veel edasi minna, siis II aastatuhande teisel poolel hakkas tekkima omapärane nähtus, mida paljud on kannatusnädala teenistuste puhul kindlasti tähele pannud. Liturgilises mõttes hommikuteenistused on liikunud õhtuajale, õhtuteenistused enamasti hommikule. Sellele on palju põhjusi, eriti asjaolu, et mõnele ajale, eriti neljapäeva õhtule ja laupäeva päevale kuhjus mitu pikka jumalateenistust. Paastutriodi järgi peaks suure reede ja suure laupäeva hommikuteenistust pidama öösi, sisuliselt kestsid need terve öö. Nii on ühtede teenistuste nihkumine põhjustanud kõigi nihkumise varasematele aegadele. Vaid suure reede õhtuteenistust on meil tavapäraselt peetud õhtusel või pärastlõunasel ajal; Kreeka korra järgi toimetatakse seegi hommikul. Sama nähtust võib kohata

ka muudel aegadel. Meie tavas peetakse ka pühapäevane või suurte pühade hommikuteenistus valdavalt eelõhtul, osana vigiiliast. Lõppude lõpuks algabki liturgiline päev õhtust ja mõne mälestuse pühitsemine natuke varem selle „õigest“ toimumisaajast pole sisuline eksimus.

Mingem nüüd eri päevade jumalateenistuste juurde.

Suure esmaspäeva hommikuteenistus peetakse seega tavaliselt palmipuudepüha õhtul. Päeval on eriline tropar ehk pealaul „Vaata, Peigmees tuleb kesköösel...“. Peigmees on muidugi Kristus kümne (pruut)neitsi tähendamissõnast. Kuid pulmade sümbolika on loomulikult laiem, tähistades Kristuse ja Koguduse või Jumala ja inimhinge salasilikku ühendust. Samale viitab ka valguselaul „Ma näen, mu Lunastaja, Su pulmakoda on iluhtes...“. Esmaspäevane kaanon räägib Vana Testamendi Joosepist, keda nähakse eeskujuna kirgede taltsutamisest (Potifari naise lugu), iseäranis aga Kristuse ettetähendusena (Joosepi müüsid vennad, nagu juuda rahva juhid nõudsid surma Jeesusele; Joosep visati auku, Jeesus pandi hauda jne). Hommikul (erandina – muidu paastupäeval evangeeliumi ei loeta) loetakse viigipuu kuivamise lugu; õhtuteenistusel (samuti erandlikult) Kristuse kõne maailma lõpust. Õhtuteenistus – mis peetakse enamasti esmaspäeva hommikul – läheb üle ennepühitsetud andide liturgiaks. Hommikuteenistusel, pealaulu laulmise ajal, toimetatakse uuemas Kreeka tavas (XIX sajandist) Peigmehe – kannatava Kristuse – ikooni väljatoomine. Pühakuju ise on samuti selgelt hiline, rooma-katoliku mõjutusega: Kristus okaskrooni, pilke-purpurmantli ja pillirookepiga käes. Kuid see on hea meeldetuletus, et meie hingede Peigmees ei ole ainult võidutsev Kristus – Ta on samuti ja ennekõike kannatav, pilgatav, alandatud Kristus. Ikooni tuuakse välja vaid esmaspäeval (või esimesel sedalaadi teenistusel) ja jääb analoile suure neljapäevani.

Sarnaselt toimuvad jumalateenistused ka suurel teispäeval ja kolmapäeval. Vahelduvad muidugi kirikulaulud (v.a tropar ja valguselaul) ning pühakirja lugemised. Suure teispäeva põhiteema on kümme neitsit, kolmapäeval eksinud naine, kes võidis Jeesuse jalgu salviga ning Juuda reetmine. Viimane annab palju ainet kirikulauludele, mis tuletavad meelde tõsiasja, et Kristuse jüngrist võib saada alatu äraandja, suurest patusest aga keegi, kes Issandat tõeliselt armastab.

Et pühi puhastunult vastu võtta, on paljudes kohtades tavaks toimetada kas suure nädala esimestel päevadel või ka eelmisel nädalal õlitamissalasus. Kreeka tavas on selle toimetamisajaks suure kolmapäeva pärastlõuna või õhtu. Ajalooliselt on see ilmselt seotud meeleparandajate taasvastuvõtmisega kirikusse või ristimisega võidmisega (sama pühitsetud oli võidi varases kirikus kasutada nii ristitava võidmiseks kui ka haigete õlitamiseks). Õlitamine pole ju ainult ihulise, vaid ka sisemise terveksaamise palumine ning annab andeks unustatud ja pihtimata patud. Kuid nii oluline kui see salasus ka pole, peaks vaatama, et ta ei varjutaks suure nädala olulisi mälestusi. Teisisõnu, kui meil on võimalik

olla kirikus vaid kahel-kolmel selle nädala öhtul, siis valigem pigem neljapäeva ja reede öhtud, Issanda ristilöömise ja haudapanemise mälestused.

Kolmel esimesel päeval on 3., 6. ja 9. tunni teenistustel ette nähtud evangeeliumite lugemine (järjest, mitte jagudena; lugemine lõpeb Johannese 13. peatükiga). See on algselt olnud seotud munkade naasmisega kõrbeeraklatest kloostritesse kannatusnädala teenistusteks – nii oli neil võimalus kuulda neid pühakirja kõige olulisemaid osi enne suurt paasapäha. Polnud ju enamusel munkadest, erakutest ega ka kirikurahvast vanemal ajal ei raamatuid käepärast ega lugemisoskustki. Tänapäeval, kus piibliraamatud on kättesaadavad, on sellist jooksvat lisalugemist mõistlik teha koguduse jõudu ja vajadust mööda.

Nüüd jõuame suure nädala kõige pühamate päevadeni. Kolmapäeva öhtul peetakse meie tavas hommikuteenistus, mis räägib juba suure neljapäeva teemadest. Teenistusel lauldakse küll „Halleluuja“, kuid muidu on ta pigem mitte-paastupärane: evangeeliumilugemine, täiskaanon jne. Uus on pealaul „Kui need ausad jüngrid...“ ja muudki tekstid, kuid valguselaul on sama, mis kolmel eelneval päeval. Neljapäeva hommikul toimetatakse juba Vassiili Suure jumalik liturgia, millel mälestame püha öhtusöömaaja sisseseadmist. See algab öhtuteenistusega, millel pärast sissekäiku loetakse 2. Moosese, Iiobi ja Jesaja raamatutest nn paremiad, siis epistel, pikk, neljast kokku pandud evangeelium ja edasi juba liturgia kord. Keerubitelaulu, armulaulu, „Saagu meie suu“ ja „Võtke Kristuse ihu vastu“ asemel lauldakse „Võta mind täna vastu oma püha öhtusöömaaja osalisena...“. Sel päeval pühitsetakse ka üks lisa-armulaulaleib (Täll), mis kuivatatakse ja jäetakse kogu aastaks haigete jaoks või muus erakorralises olukorras armulaua jagamiseks.

Mõnedes suurtes katedraalides on kombeks sel päeval pidada jalgadepesemise talitus, millel piiskop peseb 12 preestri jalad. See toimub peamiselt Jh 13:3–17 lugemise saatel otsekui dramatiseeringuna. Lõpupalves palutakse, et Issand peseks maha meie hinge roojasuse ja võiksime üksteist armastuses teenida. Konstantinoopoli üleilmses patriarhaadis (ja ka Moskva, Rumeenia ja Serbia patriarhaatide keskustes) pühitsetakse iga kümne aasta tagant (või vastavalt vajadusele) sel päeval ka püha salvi (mürri, kriisamit).

Püha neljapäev on oluline ennekõike püha öhtusöömaaja salasuse seadmise pärast. Kui tavaline toit peab ülal meie maist olemasolu, siis tänuosaluses muutub roog – leib ja vein, Vahemeremaade ühed põhitoiduained – elu anniks. Pühitsetuna saavad neist Kristuse ihu ja veri. See muutus pole ihulik, vaid salasuslik; leiva ja veini omadused jäävad alles, ent ometi saame osa Kristuse ihust ja verest. Armulaul astub Jumal sellisesse elavasse osadusse maailmaga, et toidab meid iseendaga, jäädes samas kõigest kõrgemaks. Nõnda annab Ta meile jumaliku elu ja laseb meil ületada meie loodud olemisest tulenevad piirid (vrd. 2Pt 1:4).

Neljapäeva öhtul alustame juba suure reede teenistustega. Hommikuteenistusel, millel

pealaul sama kui neljapäeval, läheb preester keset kirikut, kuhu on pandud nn kolkatukuju või muu rist, ja hakkab lugema 12 kannatusevangeeliumi, mis on põimitud hommikuteenistuse tavalisse kondikavasse. Evangeeliumite vahel on kuuenda lugemiseni peale tavaliste elementide (50. psalm, kaanon, stihhiirad) ka erilised antifonid. Pärast kuuendat evangeeliumit on öndsussalmid vahelauludega ja eellaal; pärast 8. lugemist kaanon, mille lõpus eriline eksapostilari „Mõistliku röövli...“ (vanemas sõnastuses „Üheainsa tunni sees...“). Viimased lugemised räägivad juba Issanda maha matmisest. Lõpus lauldakse eriline tropar „Sa ostsid meid lahti Seaduse needuse alt...“.

XIX sajandi keskpaigas levis kreekakeelses maailmas juba varem Antiokia Patriarhaadis kasutusel olnud komme tuua rist altarit välja alles pärast 5. evangeeliumilugemist. Väljatoomine toimub kirikus, kus suuremad tuled kustutatud. Ristile kinnitatakse võimalusel kolm küünalt, seda kannab preester, lugedes 15. antifoni, mida lauljad hiljem kordavad. Rist seatakse kiriku keskele ja edasised lugemised toimuvad juba selle ees. Mõnel pool on ka meil hakatud seda kommet järgima. Peab ütleva, et ehkki hiline, on see tava oma draamatikas väga muljetavaldav. Selle eelkäijana toodi ristilöömisikoon lihtviisi kiriku keskele.

Suure reede hommikul leotakse ka nn kuninglikud tunnid. Need on 1.–9. tundide ja aseteenistuse täiendatud korrad: osad psalmid on teemakohased, samuti on erilised troparid ja stihhiirad kohtades, kus neid tavaliselt ei esine. Igas tunnis on ka paremia, epistel ja evangeelium. Sarnased tundideteenistused on meie kirikus ka enne jõulu- ja jordanipüha. Tundideteenistused osaliselt kordavad juba 12 evangeeliumi teenistusel esitatud Issanda kannatuslugu. Selle üks ajalooline põhjus on asjaolu, et ühiskondades, kus valdav osa rahvast olid õigeusu kristlased, ei mahutanud pühakojad siiski kunagi kõiki. Samas käidi neil kõige pühamatel päevadel hulganisti kirikus, nii et mõningaid tähtsamaid teenistusi pidi dubleerima. Sama kehtib ka suure laupäeva liturgia ja mõnede muude suurte pühade puhul. On ka selge, et Kristuse ristilöömise päeva on, kel võimalik, kõige õigem veeta ühises palves. Selle oludes peetakse vähemates kirikutes tihti ühendatud teenistust, kus 12 evangeeliumi järel algab öhtuteenistus, mida võidakse täiendada ka elementidega suure laupäeva hommikuteenistusest, nt Surmalaulud.

Reede öhtu (või juba hommikul pärast tunde) toimetatakse öhtuteenistus. Viimase algusstihhiira ajal on sissekäik evangeeliumiraamatuga. Järgnevad paremia-, epistli- ja evangeeliumilugemised. Viimane on pikk ja mitme evangelisti järgi kokku pandud, hõlmab ka kogu kannatusloo (jällegi ilmselt nende pärast, kes neljapäeva öhtu või reede hommikul pole kirikusse jõudnud/mahutunud!). Salmstihhiirade ajal suitsutatakse surikuju – erilist hauda pandud Kristuse ikooni – ja pealaulu „Auväärt Joosep“ laulmise saatel kannavad vaimulikud selle kiriku keskele asetatud alusele („Kristuse kirstule“). Kreeka tavas tehakse seda juba viimase salmstihhiira ajal. Loetakse lõppõnnistus ja

surikuju suudeldakse. Üldiselt järgneb kohe suure laupäeva hommikuteenistus.

Surikuju all hoiab preester alati evangeeliumiraamatut (hiljem pannakse see surikuju peale). See on seotud surikuju (kr *epitaphios*, ksl *plāštšanitsa*) kujunemislooga – selle eellaseks on olnud suur andidekate ehk laotus, mida liturgia suure sissekäigu ja ka muus kontekstis hakati seostama surilina, millesse Kristus oli mähitud. Hiljem hakati sellele tikkima haudapanemise kujutist ja lõpuks hakati seda kasutama ainult suures reedel ja laupäeval vastavatel teenistustel ning jätma paasa-ajaks altarilauale. Laotus aga muutus jälle lihtsamaks, küll aga hakati antimensil kujutama Kristuse haudapanemist. Surikuju-ristikäigud on saanud alguse umbes XV sajandil, varem asendas surikuju ilmselt haudapanemise ikoon.

Suures reedel mälestame Jeesuse Kristuse surma seletamatut salasust. Surma julm vari lasub kogu loodu peal, ta on elu vaikne kaaslane. Ta on kohal igal pool ja paneb oma piirid kõigele. Pühakiri ütleb ometi, et „Jumal ei ole teinud surma“ (Trk 1:13) Surm on paratamatu tagajärg Aadama sõnakuulmatusele, millega ta lahutas end elu allikast (Rm 5:12). Kuna surma juur on patt, siis suur reede on otsekui „patu päev“, sest see jõudis õige Issanda ristilöömisega oma võimu haripunkti. Kuid et Kristusel, uuel Aadamal, polnud pattu, polnud ka surmal Tema üle võimu. Ta maitses surma, kuna Ta oli omaks võtnud kogu meie elu koos kõige sellega kaasas käiva vaeva ja viletsusega. Ta lasi oma elul surma sukelduda, et seda hävitada ja nõnda murda ka kurjuse haare. Kui inimese surm otsekui tühistab tema elu ja töö, siis Kristuse surm viib lõpule ja täiusele Tema maapealse elu ja töö. Kohtudes surmaga näost näkku, murdis Ta üles tõustes selle raudse haarde ja andis manala vangidele igavese elu ja valguse. Kui- gi ihulik surm pole kuhugi kadunud, on sellest saanud uks uude olemisse, meie igavese paasapäha märk, meie üleminek surmast ellu.

Suure laupäeva hommikuteenistusel, mida peetakse enamasti reede öhtu, laulame juba tavapäraselt „Jumal on Issand“. Pärast pealaule lähevad vaimulikud kiriku keskele surikuju ette ja laulavad kooriga vaheldumisi nn Jeesuse surmalaulu, samal ajal suitsutades. Siis aga lauldakse ülestõusmistroparid – samad, mis igal laupäevaöhtusel vigiilial. Pidulikult viisil lauldava kaanoni ja kiitusstihhiirade järel paneb esipreester selga täisriietuse ja tuleb alla surikuju juurde. Pärast suurt austamislaulu kantakse surikuju piduliku ristikäiguga ümber kiriku. Tagasi jõudes loetakse Hesekeeli raamatust lõik Iisraeli rahva kuivade luude ülesärkamisest, samuti epistel ja evangeelium Jeesuse haudapanekust. Siis käiakse surikuju austamas. Surikuju jääb meie tavas kiriku keskele, Kreeka tavas aga viiakse juba nüüd altaris. Meil on seda tehtud järgmisel hilisöhtul, enne paasa ööteenistuse algust. Vanem ja nüüd ka meil soovitatud komme on viia aga matmiskuju ära suure laupäeva liturgial väikese sissekäiguga.

Suure laupäeva hommikul peetakse öhtuteenistus koos püha Vassiili liturgiaga sarnaselt suure neljapäevaga. Erinevalt viimasest loe-

takse aga pikad paremiad ja nende vahele kaks Vana Testamendi laulu: Moosese tänulaul Punasest merest läbipääsemise eest ja kolme noormehe kiituslaul Paabeli ahjus. Kumbki kujutab Kiriku kirjaseletuse järgi ette Kristuse (ja Temasse uskujate) ülestõusmist surmuisest. Epistel on sama, mis ristimistalitusel – ristiti ju vanasti suurel laupäeval usuõppijaid. Halleluuja-salmide asemel on aga eriline vastulaul „Jumal, tõuse üles ja mõista kohut maa peale...“, mille ajal vahetatakse tumedad katted ja teenistusrüüd valgete vastu. Öhtul enne ööteenistust peetakse tavaliselt veel lihtne keskööteenistus, mille peamine osa on päeva kaanoni kordamine. Enne seda loetakse mõnel pool jooksvalt apostlite tegude raamatut; see on võrreldav evangeeliumite lugemisega nädala algul. Ülestõusmise öine hommikuteenistus kuulub juba paasatsükli, öietriodi aja alla.

Varasemas kirikus ei olnud kaht eraldi liturgiat – suurel laupäeval ja paasaööl. Suure laupäeva öhtuteenistuse lugemiste ajal ristiti usuõppijaid; kui ristimine lõppenud, algas ristikäik ja teenistus ülestõusmise auks. Kuid täiseas ristitavate arvu kahanedes ja muudel põhjustel kujunesid nii ida- kui ka läänepoolses kirikus juba I aastatuhandel välja kaks liturgiat: laupäevane ja paasaliturgia. Kui vaatame praegust vaikse laupäeva armulauateenistust, siis see kuulutab juba selgelt ülestõusmist: lauldakse pühapäevastihhiiraid, riided vahetatakse valgeks ja – kus nii on tavaks saanud – tuuakse ära surikuju. Evangeelium (Mt 28:1–20) räägib ka selgelt ülestõusmisest. Isegi kui see liturgia peeti algselt laupäeva öhtul ja hiljem pärastlõunal, erines ta paasaõisest või -hommikusest jumalateenistusest. Praegust praktikat võib mõtestada nii, et meil ei ole võimalik tuvastada Issanda ülestõusmise täpset hetke. Päeval pärast hingamispäeva leiti haud tühjana, kuid millal Kristus sealt oli lahkunud, seda ei näinud keegi. Kahetsevale röövlile ütles Ta juba ristil „Täna pead Sa minuga paradiisis olema!“ Nii võime juba laupäeval mõttes vaadata ette ülestõusmisele ja mõelda Kristuse võidust surma ja manala üle, tähistades Tema võitu allilmas vaoshoitumalt, jättes rõkkava rõõmu järgmiseks päevaks, mil tähistame seda juba kui maailmale teatavaks saanud sündmust.

Vaikse laupäeva teemaks on niisiis meie Issanda laskumine surmavalda, manalasse. Jumalateenistused keskenduvad Õnnistegija hauale, mis pole tavaline kalm, vaid „eluandja haud“, väe, võidu ja vabanemise allikas. See on päev, mil valvame lootuses, mil leinamine muutub rõõmuks. Päeva kirikulaulud („Ära nuta minu pärast, oh Ema...“ jt) räägivad sellest selgesti. Sel hingamispäeval puhkab meie Elu huaas, kuid samas teeb Ta seal tööd – võitleb surma ja kurjuse jõududega. Igavene ja tõeline Elu astus surnuteriiki. Ehkki surm ja põrgu on endiselt meie ümber ja meie sees, on tema võim murtud nende jaoks, kes kogu hingega Kristuse toodud pääste vastu võtavad. Jeesuse surm on kõige suurem ime ja samas Jumala piiritu armastuse ilmutus. Sest see, kes suri, polnud tavaline inimene; see oli igavene ja surematu Jumala Sõna, kes, võttes liha, alandas iseend ristisurma. Ning see- pärast on nüüd, kõik valgust täis, taevas, maa ja alumised paigad“.

KONDAK KRISTUSE ÜLESTÕUSMISEST (II)

Roman Kauniltlaulja

1. Eeslaul (=praegune kondak)

Ehk Sa küll alla hauda
läksid, oh Surematu,
siiski kaotasid Sa ära surmariigi võimu
ja tõusid üles kui võitja kolmandal
päeval, oh Kristus Jumal.
Sa ütlesid salvitoojatele
naistele: Olge rõõmsad,
kinkisid rahu oma apostlitele
ja andsid langenutele ülestõusmist.

2. Eeslaul

Kui naised jõudsid Sinu hauale ega
leidnud Su kõigepuhtamat ihu,
siis sai nende meel haledaks ja
nad ütlesid pisaraid valades:
Kas on varastatud see, kellelt
veretõbine vargsi tervise sai?
Kas on üles tõusnud see, kes lubas pärast
kannatamist surnuist üles ärgata?
Tõesti, üles on tõusnud Kristus,
kes annab langenutele ülestõusmist!

Iikosed

1. (=praegune iikos)
Enne koitu tulid salvitoojad naised
ja otsisid enne päikest olnud ja
hauda looja läinud Päeva valgust.
Nad hüüdsid üksteisele: Oh sõbrukesed!
Tulge, võidkem kallite salvidega
eluanđjat ja mahamaetud ihu,
mis äratas üles langenud ja
hauas magava Aadama.
Tulge, tõtakem, otsekui
hommikumaa targad
ja kummardagem ning toogem
salvi kui ande Sellele,
kes mitte mähkmetesse, vaid
surnulinadesse on mähitud;
nutkem ja hüüdkem: Ärka üles, Issand,
ja anna langenutele ülestõusmist!

2.
Kui jumalakartlikud naised
nõnda olid arutanud,
tuli neile uus mõte täis tarkust
ja nad ütlesid üksteisele:
„Naised, ärgem laskem end petta!
Me mõtleme küll, et Issand on hauas –
aga kas seni on miski suutnud
hoida kinni seda,
kes kõige elava hingeõhkugi juhib?
Kas tõesti lamab Ta veel surnuna?
Uskumatu, vastuvõetamatu mõte!
Seepärast oleks tark teha nõnda:
Las Maarja läheb hauda vaatama
ja mida tema ütleb, seda me usume.
Mitu korda¹ ennustas ju oma
ülesärkamist Surematu,
kes annab langenutele ülestõusmist”.

3.
Mulle tundub, et sellepärast
saatsidki targad naised
ühel meelel Maarja
Magdaleena ette kalmule,
nagu Jumalasõnaõpetaja² ütleb.
Oli pime, aga igatsus andis talle valgust,
nii ta nägigi, et suur kivi oli ära
veeretatud haua ukse eest
ja ütles tagasi jõudes:
„Oo jüngrid, kuulge, mis ma nägin
ja kui teie aru saate, siis seletage ära:
kivi ei kata enam hauda
kas on keegi mu Issanda ära viinud?
Valvureid pole näha, nad
on pakku läinud
eks ole üles tõusnud see,
kes annab langenutele ülestõusmist?”

4.
Kui seda said kuulda Keefas
ja Sebedeuse poeg,
tõttasid nad kohemaid nagu
jookseksid võidu.
Johannes jõudis enne Peetrust kohale,
kuigi ei läinud hauda sisse,
vaid ootas ülemapostlit,
et nagu tall sündsalt karjase järel käia.
Sest Peetrusele öeldi: „Mu sõber Peetrus,
Kui sa tahad, siis hoia mu
lambaid kui karjane!”
Veel öeldi talle: „Õnnis Siimon,
sulle annan ma kuningriigi võtmed”.
Ja juba varem alistas Peetrusele
lained see, kes nendel kõndis
ja annab langenutele ülestõusmist.

5.
Aga nagu öeldud, tõttasid
pühad Peetrus ja Johannes
Maarja jutu pärast hauale,
läksid sisse, aga Issandat ei leidnud.
Seepärast rääkisid nad kartusega:
„Mispärast küll ei näita Ta end meile?
Kas meie liigjulguse pärast? Sest
tõesti, me tegime julgesti:
me oleksime pidanud väljas seisma
ja vaid hauda sisse piiluma,

¹ Pollakis mitu korda, korduvalt või ka võib-olla, ehk.

² Tegemist on autori kommentaariga Jh 20:1jj., mis peegeldab evangeeliumite harmoniseerimise püüet.

sest see haud ei ole tavaline kalm,
vaid tõepoolest Jumala aujärg.
Selles ju sündis ja elas see,
kes annab langenutele ülestõusmist.”³

6.
Meie julgus on jultumuseks muutunud,
põlguseks arvatakse meie söakust:
küllap seepärast ei näita Ta
end meile, väärituile”.
Kui Looja tõelised sõbrad
nõnda rääkisid,
ütles Maarja, kes neile oli järgnenud:
„Issanda salasustesse pühendatud,
Tema palavad armastajad!
Ärge mõelge nõnda;
oodake, ärge heitke meelt!
See sündis jumalikku armunõu mööda,
et naine, esimesena langenud,
näeks esimesena Ülestõusnut.
Meile, kes leiname, tahab kinkida
need sõnad: Olge rõõmsad!
see, kes annab langenutele ülestõusmist”.

7.
Kui Maarja oli neid⁴ nõnda veennud,
jäi ta hauale ootama, aga
pühad läksid minema.
Juba hakkas ta mõtlema,
et ihu ongi röövitud,
ja hüüdis mitte sõnade, vaid pisaratega:
„Oh häda mulle, mu Jeesus,
kuhu Sind on viidud?
Kuidas võtaksin ma Sinu
oma roojastele kätele?
Kuidas kannaksin Sind, laitmatut?
„Püha, püha, püha” hüüavad
kuuetiivalised ja paljusilmsed;
vaevalt suudavad nemadki
Sind õlul kanda,
kuigi eksinute käed kandsid Sind⁵.
Kui Eelkäija Sind ristas, siis ta
hüüdis: „Risti mind hoopis Sina,
kes annad langenutele ülestõusmist”.

8.
Ennäe, kolmandat päeva oled
surnud Sina, kõige uuendaja,
kes Sa Laatsaruse neljandal
päeval üles äratasid.
Sina, kes panid liikuma
surilinaadesse mähitu,
lamad hauas. Oh kuidas tahaksin
ma teada, kus Sa lebad,
et nagu eksinud naine kasta pisaratega
mitte üksnes Su jalgu, vaid
kogu Su ihu ja kalmu
ning hüüda: Issand, nii nagu Sa
lesknaise poja üles äratasid,
nõnda ärata üles ka iseend!
Mispärast oled veel hauas Sina,
kes Jairuse tütrekese ellu tagasi tõid?
Tõuse üles, ilmu, näita end

³ Mõne käsikirja järgi on 'aujärje' *thronos* asemel 'koda', 'maja' *oikos*. Kristuse sünnikoobast on tihti võrreldud hauakoopaga. Kuidas Kristus hauakoopas „elas”, on raskem seletada; ehk on mõeldud Tema viibimist hauas või võrreldud elu maa peal hauaga, vrd vana-kreeka sententsi *sōma* – *sēma*, „keha on haud”.

⁴ Tekstis 'end', mis on ilmselt viga.

⁵ Fraas pole päris selge, sõna-sõnalisemalt: 'eksitajate, isehakanute käed'.

neile, kes otsivad Sind,
Sina, kes annad langenutele
ülestõusmist.”

9.
See, kes kõige peale vaatab,
nägi ka nutust vallatud ja igatsusest
haaratud Magdala Maarjat
ning Tema süda läks haledaks.
Ta ilmus ja ütles tütarlapsle:
„Naine, miks sa nutad?
Keda otsid sa hauast?”
Aga Maarja ütles ümber pöörates:
„Ma nutan, sest mu Issand on
kalmust minema kantud
ja ma ei tea, kus Ta lebab.
Kas pole see mitte sinu töö?
Kui ma ei eksi, oled sa aednik;
kui sa surnukeha minema oled
viinud, ütle mulle, kuhu,
ja mina saan kätte oma Lunastaja.
Tema on minu õpetaja ja
Issand; Tema on see,
kes annab langenutele ülestõusmist.”

10.
Kui see, kes südamed ja
neerud läbi uurib,
nägi, et Maarja tundis ära Tema hääle,
siis kutsus Ta teda nagu karjane
määgivat lambukest,
ja ütles: „Maarja!” Ja see lausus
kohe Teda ära tundes:
„Tõesti, Hea Karjane kutsub mind,
et arvata mind nende üheksakümne
ühiksa lamba hulka.
Ma näen selle taga, kes mind kutsus,
pühade ihusid, õigete hulki,
seepärast ei küsi ma enam „Kes sa oled?”
Ma tean ju hästi, kes mind kutsus,
see, nagu ma ütlesin, on Issand,
kes annab langenutele ülestõusmist”.

11.
Põletav igatsus, tuline armastus
haaras tütarlast ja ta tahtis emmata
piiritut, kes täidab kogu loodu.
Looja ei noominud tema agarust,
ometi ütles talle nõnda
tõstes ta meele jumalike asjade juurde:
„Ära puutu mind; kas sa pead
mind pelgaks surelikuks?
Ma olen Jumal, ära puutu mind!
Oo auline naine, tõsta oma
silmad kõrgesse
ja vaata seda, mis on taevas;
otsi mind sealt, sest ma lähen üles
oma Isa juurde, kellest ma
pole lahkunudki.
Ma olen Temaga sama igavene ja
istun samal troonil samas aus;
mina annan langenutele ülestõusmist.

12.
Kuulutagu su keel kaunil
kõnel seda kõike
ja seletagu neid asju kuningriigi lastele,
kes ootavad pikisilmi Elava ülestõusmist.
Tõtta, Maarja, ja kogu
kokku mu jüngrid.
Ma puhun sind nagu kõlavat pasunat,

kuuluta rahu mu peitu läinud
sõprade kartlikele kõrvadele,
ärata nagu unest kõik,
et nad tuleksid mulle vastu
loitvate lampidega;
ütles: „Peigmees on hauast ärganud,
ei ole Teda enam hauas!
Jätke, apostlid, surmalein,
sest üles on tõusnud see,
kes annab langenutele ülestõusmist”.

13.
Kui tütarlaps sai hoolega kuulunud
sõnu, mida Sõna talle rääkis,
pöördus ta tagasi ja ütles kaaslastele:
„Naised, ma kuulsin imelisi
asju ja kuulutan neid;
ei ma kujutanud neid ette,
vaid sain täis Vaimu.
Kristuse nägemus ja kõne
täitsid mu hinge,
kohe kõnelen, kuidas see juhtus!
Kui Peetrus ja teised olid läinud,
seisin ma nuttes kalmu kõrval,
sest ma mõtlesin, et
Ülestõusnu püha ihu
on hauast ära röövitud.
Aga kohe hakkas Tal hale mu pisaraist
ja mulle ilmus see,
kes annab langenutele ülestõusmist.

14.
Otsemaid muutus mu
kurvastus rõõmuks,
kõik läks helgeks ja ilusaks.
Ma julgen öelda, et hakkasin
hiilgama nagu Mooses,
sest ma nägin, jah, ma nägin
mitte mäel, vaid hauas,
mitte pilve sees, vaid ihus
ilmihuta vaimude ja pilvede Issandat,
kes oli enne, on nüüd ja alati,
ja Ta lausus: „Maarja, tõtta ja ütle neile,
kes mind armastavad, et
ma olen üles ärganud!
Kandku sinu keel mind nagu
tuvi muiste õlipuuoksa,
et kuulutada Noa järglastele
rõõmusõnumit.
Anna teada, et surm on ära kaotatud,
et üles ärganud on see,
kes annab langenutele ülestõusmist”.

15.
Kui vagade naiste hulk seda kuulda sai,
vastasid nad ühel meelel
Magdala Maarjale:
„Kõik me arvame, et sa kõneled tõtt,
me usume sind, imestame vaid,
et Elu siiani hauas oli
ja lubas end kolm päeva
surnute hulka arvata!
Meiegi lootsime, et Ta veel
maapõuest välja tuleb,
seepärast küsisime:
Kuidas hoiab surm kinni seda,
kes oma sulase valaskala kõhust päästis?
Kui Ta tema elaja sisikonnast
välja kiskus,
siis tõuseb ka kalmust see,
kes annab langenutele ülestõusmist.

16.
Me ei arva, auline, et su
jutt kuidagi lonkaks,
õigust räägid, ei sa komista oma kõnes!
Tõsi on su sõnad, meeldivalt lausutud.
Ainult, Maarja, seda tahame sulle öelda:
Kas peab vaid üksainus
saama rõõmu osaliseks,
teised aga jäägu otsekui
surnuks, osatuks elust,
mida sina said maitsta?
Olgu koos sinuga veel palju suid,
mis su tunnistust tõendavad!
Mingem kõik hauale,
leidkem kinnitust su nägemusele.
Sõber, olgu meil ühine see rõõm,
mida sulle jagas see,
kes annab langenutele ülestõusmist”.

17.
Kui jumalakartlike naiste
hulk nõnda oli rääkinud,
läksid nad linnast koos sõnumitoojaga
ja hauda kaugelt nähes hüüdsid:
„Ennäe, siin on paik või pigem
süli, kus Puhas puhkas,
ennäe, siin on koht, mis Kuningat kätkes,
mis mahutas seda, keda
taevadki ei mahuta,
küll aga pühad inimesed!
Kiitus, ülistus sulle, püha haud!
Väike ja suur, vaene ja rikas,
elu varakamber, rahu koda,
rõõmu märk, sa Kristuse kalm!
Ühe haud on kogu maailma rõõm,
sest nõnda arvaks heaks Tema ise,
kes annab langenutele ülestõusmist”.

18.
Kui nad Eluandja hauda olid ülistanud,
jõudsid nad ligi ja nägid
kivil istumas inglit
ning taganesid hirmuga,
heitsid aukartusest silmili maha
ja ütlesid areldi:
„Mis kuju on see, mis ilmutis,
mida me näeme?
On ta ingel või inimene,
on ta tulnud taevast või maa
alt meie ette tõusnud?
Ta on kui tuli, ta kiirgab
valgust, särab ja sädeleb.
Põgenegem, tüdrukud, muidu põleme!
Aga oo jumalik, taevane vihm,
tilgu meile, janustele, Sina, kes Sa
annad langenutele ülestõusmist.

19.
Värskendagu meid nagu
vihmapiisad sõnad Sinu suust,
mis on rõõm vaevatutele,
oh Sõna, kõikide elu, et me
ei sureks hirmu kätte!”
Nõnda, ma arvan, palusid
Issandast innustatud naised.
Seepeale rahustas neid kivil
istuja ja ütles nõnda:
„Ärge kartke teie, kartku haua valvurid!
Sest nad värisevad ja vabisevad
ja on kui surnud maha langenud
hirmust minu ees,

et nad mõistaksid, et
inglite Issand on see,
keda nad valvavad, kuid kinni ei hoia.
Sest Tema on üles tõusnud
ja nemad ei saa aru,
kuidas ärkas see,
kes annab langenutele ülestõusmist.

20.
Naised, te olete saanud surmast
vabaks, mitte surnuks!
Te tahate näha inglite Loojat ja
pelgate ühe inglite ilmumist?
Mina olen vaid selle sulane,
kes viibis siin hauas,
ma olen teener oma ault ja loomult
nagu kästud, nii seisan siin
ja kuulutan teile:
Issand on üles tõusnud,
Ta on mürdnud surmavalla vaskväravad
ja lõhkunud selle raudriivid
Ta on saatnud täide prohvetikuulutused
ja ülendanud pühade sarve.
Tulge, tüdrukud, vaadake,
kus lebas Surematu,
kes annab langenutele ülestõusmist”.

21.
Inglite jutust laitmatut julgust saades
vastasid naised talle arukal viisil:
„Tõesti, Issand on üles
tõusnud, nagu sa ütled,
sa näitasid meile sõna ja ilmumisega,
et Armuline on surnuist üles tõusnud.
Kui ta poleks üles tõusnud
ja hauast läinud,
siis ei istuks sa siin.
Egas väeülem istu ja aja juttu,
kui kuningas ligi on?
Kui ka maa peal oleks nii,
siis mitte kõrgustes,
seal, kus on nähtamatul ja
äraütlematul aujärjel istub see,
kes annab langenutele ülestõusmist”.

22.
Rõõm võitmas neis hirmu,
heameel kurbust,
pöördusid naised, nagu kiri
ütleb, haualt tagasi
ja rääkisid apostlitele:
„Milleks mure? Milleks katate palgeid?
Ülendagem oma südamed:
Kristus on üles tõusnud!
Tõuske, hõisake ja ütelge ühes meiega:
Issand on ellu ärganud!
Koitnud on see, kes enne aotähte sündis;
ärge nukrutsege, vaid särage!
Kevad on saabunud –
oksad, puhkege õide,
et kanda vilja, mitte leina!
Plaksutagem kõik käsi ja hüüdkem:
Üles ärganud on see,
kes annab langenutele ülestõusmist”.

23.
Nemad kuulasid hoolega ja said
rõõmsaks selle jutu peale
ning ütlesid naistele suure imetusega:
„Kust te, tüdrukud, seda teada
saite, mis te räägite,

kas ingel ütles teile?” – „Jah, aga
ka inglite Jumal ja looja
ilmus Maarjale ja ütles:
Ütle minu omadele,
et Issand on üles ärganud!
Tulge siis, jäärad ja lambukesed,
kõik sama karja loomad,
karelgem ja hüüdkem:
„Meie Karjane, kogu kokku meid,
kes olime hirmust laiali pillatud.
Sa tallasid maha surma,
tule ka nende juurde, kes
Sind igatsevad, Sina,
kes annad langenutele ülestõusmist”.

24.
Ärgaku koos Sinuga, Päästja,
ka minu surnud hing,
ärge mürdku teda kurbus,
ärge ununegu tal pühitsevad laulud!
Oh Armuline, ma palun, ära hülga mind,
keda pahategude pori katab,
kuigi ülekohtus ja patus on
ema mind ilmale toonud.
Mu püha ja halastaja Isa,
pühitsegu alati Sinu nime
minu suu ja minu huuled,
minu hää ja minu laul,
anna armu mulle, kes ma Sind
ülistan, sest Sina võid
anda langenutele ülestõusmist.

Püha Roman Kauniltlaulja (Melodos)
sündis V sajandil Homsis linnas Süürias.
Ta teenis esiti diakonina Beirutis ja asus
siis 496. aastal Konstantinoopolisse. Ta
oli jumalakartlik ja helde, kuid nõrga
hääle pärast naersid mõned teised vaimu-
likud tema üle. Kord jõuluõhtul palvetas
ta Jumalaema pühakuju ees ning püha
Neitsi ilmus talle, käes kirjarull, ja käskis
Romanil see ära süüa. Pärast seda sai te-
mast kauni häälega laulja, kes lõi ka uusi
laulusõnu: veel samal õhtul kandis ta ette
kondaki Kristuse sündimise auks. Sellest
ajast peale lõi ta hulga kondakeid, mis tol
ajal ei tähendanud praegusi lühikesi laule,
vaid pikki, enamjaolt 24 osast (iikosest)
ja eeslauludest koosnevaid hümnid. Täna-
päeval on liturgilises kasutuses mitmed
tema kondakid ja iikosed lühemal kujul.

Eesti keeles on enne ilmunud püha Ro-
mani jõulukondak (Kalle Kasemaa tõl-
kes) ja kondak kümnest neitsist (siin
ajalehes). Seekord toome tõlke tema
esimesest ülestõusmiskondakist (neid
on kokku neli). Nii võime vaadata otse-
kui oma praeguse lühikese kondaki taha,
näha, milliseid muid rikkaid ülistuslaule
vanas kirikus lauldi. Tõlge järgib pigem
meie kirikulaude stiili, mitte algupärandi
(ebatasast) värsimõõtu. Tõlkimata on ka
kohatised siseriimid, küll oleme püüd-
nud edasi anda kondaki üldist rütmi.

SURMAVÕIT – ELUVÕIT

Ülempreester Nikolai Päts

Nüüd on Kristus surmast ülestõusnud.

Särav, hiilgav ja rõõmus ning ülendav on Kristuse ülestõusmise võit surma üle – meeltüendav on tundmuste skaala, mis on ühenduses selle päevaga.

Meie ajal võime vaevalt ette kujutada, milliseid üleelamisi tõi sündmus Jeesuse apostlitele, ta järelkäijatele, kes nägid Tema kannatusi, surma ning maha matmist. Meie, kristlased, oleme teadlikud, et kannatusaegadele järgneb uus kevad inimeste elus – lootuste kevad –, elu võit surma üle, ülestõusmise rõõm – selles polnud apostlid veel teadlikud.

Mis neile seletas Issand ülestõusmisest, seda ei mõistnud lihtsad inimesed, kes ei olnud enne seda sündmust selles veendunud. Kui Kristus suri ristil, uskusid paljud tema järglastest [*s.t järgijatest*], et nüüd on kõik hävinenud.

Ent kurbus muutus rõõmuks – kostab julgustav hüüd: Jeesus, nende lootus, on tõesti üles tõusnud!

Armastatud juht, nende õpetaja, on tagasi tulnud ellu. Sündmus on sedavõrd üllatav, ootamata suur, et sellega tõestus kõik, mida Jeesus oli neile rääkinud, õpetanud, suur oli rõde, tulnud Isa juurest taevast elavaks saanud sõna kaudu, mis jääb püsima põlvest põlveni.

Kahtlus ei võitnud nende hinge. Kristus ei ilmunud mitte ühele ega kahele apostlitest. Tema ei näidanud ennast mitte vaid salajas, erandlikus olukorras, kus ootamata haihtus nagu vari nende silmist.

Ta ilmus harilikus välimuses, ilmus paljudele, andis tõestavaid tunnistusi, mis kaotas iga suguse kahtluse. – „Kellele Tema pärast oma kannatamist elavalt oli näidanud mitme tõsi-se märgiga ja oli neist nähtud nelikümmend päeva ja rääkis Jumala riigi asju” (Ap 1:3).

Jumal, kes tunneb inimlikke nõrkusi ja puudusi, kes hoolitseb kõigi eest, andis oma järelkäijatele, aga ka meile, mitmesuguseid tõendusid, et Ta elav Jumal on, et Ta igapäev meie juures on maailma otsani (Mt 28:20).

Kõigist evangeeliumi kirjeldustest võime näha, kuidas apostlid, nagu üks nende hulgast, Toomas, ei tahtnud uskuda Jeesuse

ülestõusmist. Nad käitusid nagu paljud inimesed, kes ei võta kergelt seda, mida sooviksid uskuda. Nende seltsis viibisid mehed ja naised, kes vaid tõestavate tunnistuste varal uskusid Kristuse ülestõusmist.

Inimsugu kannatab surma – ihulikku hävinemist –, nagu tunnistab apostel Paulus: „Sest nõnda kui Aadama laste sees kõik ära surevad, nõnda peab Kristuse sees kõik elavaks tehtama” (1Kr 15:22).

Kõiki ootab pärast ajalikku surma igavene elu: Kristuses, esiülestõusnus, leiavad oma lootuse tulevasele elule, seepärast seiske usus, saage kangeks (1Kr 16:13).

Kõik, kes elanud maailmas – suured vägevad kangelased, rahvajuhid-riigimehed, tuntud või tundmata tagasihoidlikud Issanda viinamäe tegelased-töötajad; vahva võitleja sõjaväljal, õilsam-õrnem laps, kes suikus surmale vaikse kannatusega, nagu kuulatades ema hällilaulu; arvukamad kui liiv mererannal, kaitsevägev hulgad; hiilgavamad kui tähtede sarjad taevavõlvil – aukandjad – kõik nad kutsutakse Looja palge ette ärkamisetunnil.

Sarnane on suur rõõmusõnum, mida on toonud ja kuulutanud maailmale Kristuse ülestõusmise päev.

Jeesus ütles: „Seepärast armastab mind Isa, et mina jätan oma elu, et ma seda jälle võtan. Selle käsusõna olen mina oma Isalt saanud” (Jh 10:17-18).

Lunastaja eeskujul peame meiegi oma risti kandma, mis igäihele on tema osaks määratud Jumalast.

Nagu maailmaohvri altariks oli ülestõstetud rist Kolgata mäel, nõnda peab iga inimese südames ase leiduma ristile, kus tuleb mõnda osa oma iseolemisest ohvriks tuua. Nõnda võime risti lüüa oma enesearmastuses juurdunud ihaldamised ja himud. Ebaausad, räpased püüded ning mõtted kõrvaldada oma elust.

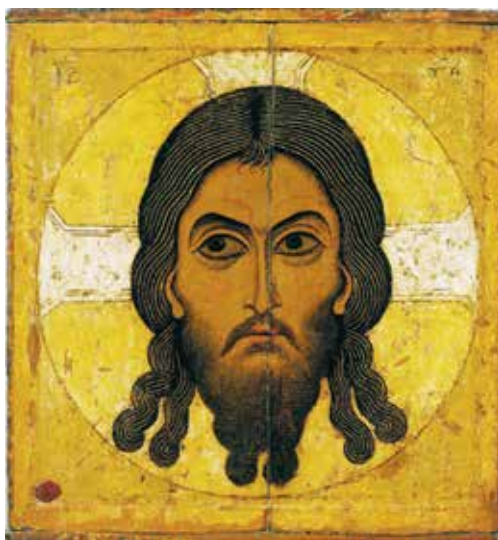
Mis alatu või rüvetav ega seisa kooskõlas riistiinimese kõlblusemõiste ning südametunnistusega, sellest tuleb loobuda.

Seepärast nõuab meilt püha apostlik õigeusu tunnistus palvet, paastu, enese üle valvamist, et taltsutada ja vaigistada oma loomuse alateadlikke tunge. Apostel Paulus õpetab: „Ma olen Kristusega ristilöödud, aga ma elan – Kristus elab minu sees, – seda ma elan usus Jumala Poja sisse, kes mind on armastanud ja iseennast minu eest ära annud” (Gl 2:19-20).

Pühitseja, abistaja Jumala vaim elustab iga-vekseluks meie õilsaid, ausaid püüdeid; kinnitab meie nõrka tahtejõudu, et ühineda Jeesuse Kristusega sakramentide abil, milles meie vaimujõudusid kasvatakse või kinnitatakse Jumala armuga. Nii ei ärka meie vaid surmaunest, aga juba tänasel tunnil ülestõusmise rõõmule!

Lähene gem uuele koidule – taassündimise kevadisele valgusele. Läheme eluteel läbi udu ja tuisu vastu igavesele elustavale valgusele, mis säravam kui päikesekuld, mis hiilgavam kui tähtede sära igavese Isa riigis. Temale kuulugu meie kiitus ja au – igavesti! Aamen.

Elutõde, 12. aprill 1938.

Kristuse kätetatehtud pühakuju (mandylion).

KANNATUSE JA ÜLESTÕUSMISE TUNNISTUS

Suure nädala ja paasapühade ajal tundub olevat sobiv mõtiskella ühe kummalise eseme, nimelt Itaalias Torinos hoitava pika linase kanga üle, millel võib näha ristilöödu kahvatut kujutist. Mis see on? Ühtede Issanda Jeesuse Kristuse surma ja ülestõusmise kindel tunnistus, teiste keskaegne võltsing, kolmandatele miski, millest parem mitte teadagi, sest viib mõtted normaalsuse radadelt kõrvale.

Torino surilina kohta on ka maakeeli ilmunud raamat: Frank C. Tribbe „Kas Jeesuse portree? Torino surilina lugu”, (Olion 2008) ja kolm lühikest peatükki raamatus „Kiriku saladus” (Püha Issidori õigeusu kirjastusselts 2007). Oluliselt uut me siin artiklis ei lisa, lihtsalt tuletame kannatusajal teemat meelde ja esitame mõned mõtted.

Nagu kõigilt fotodeltki näha, on kujutis surilinal, eriti kui seda veidi teravdada, väga ehtne, samas eriline ja ennenägematu. Ja nii ongi. Kui peamiselt Ameerika teadlarühm (STURP) 1978. aastal surilina põhjalikult läbi uuris, jõuti järeldusele, et sellel olev kujutis on seletamatu algupära. Linal on näha jälgi piitsutatud ja ristilöömise tagajärjel surnud inimesest, mis pole maalitud; vereplekid osutavad inimverele.

Paraku polnud see viimane teaduslik järeldus selle erilise kanga kohta. Kümme aastat hiljem tehti linast eraldatud kiududele radioüsiniiku (C14) analüüs. Kolmes eri laboris saadi tulemused, mis kõik osutasid, et reliikvia pärineb ajavahemikust 1260–1390. See oli löök lina ehtsusesse uskujatele ja tekitas omakorda uusi küsimusi. Paljud on püüdnud analüüsi kahtluse alla seada. Kas väidetakse, et tükike kuulus hoopis hiljem juurde õmmeldud kangale või viidatakse näidetele, kus suures kuumuses viibimine on orgaanikat nii mõjutanud, et C14 meetod mõne sajandiga

eksib. Kumbki on siiski ümber lükatud, ehkki näiteid juhtudest, kus see analüüs eksib, on maailmas olemas.

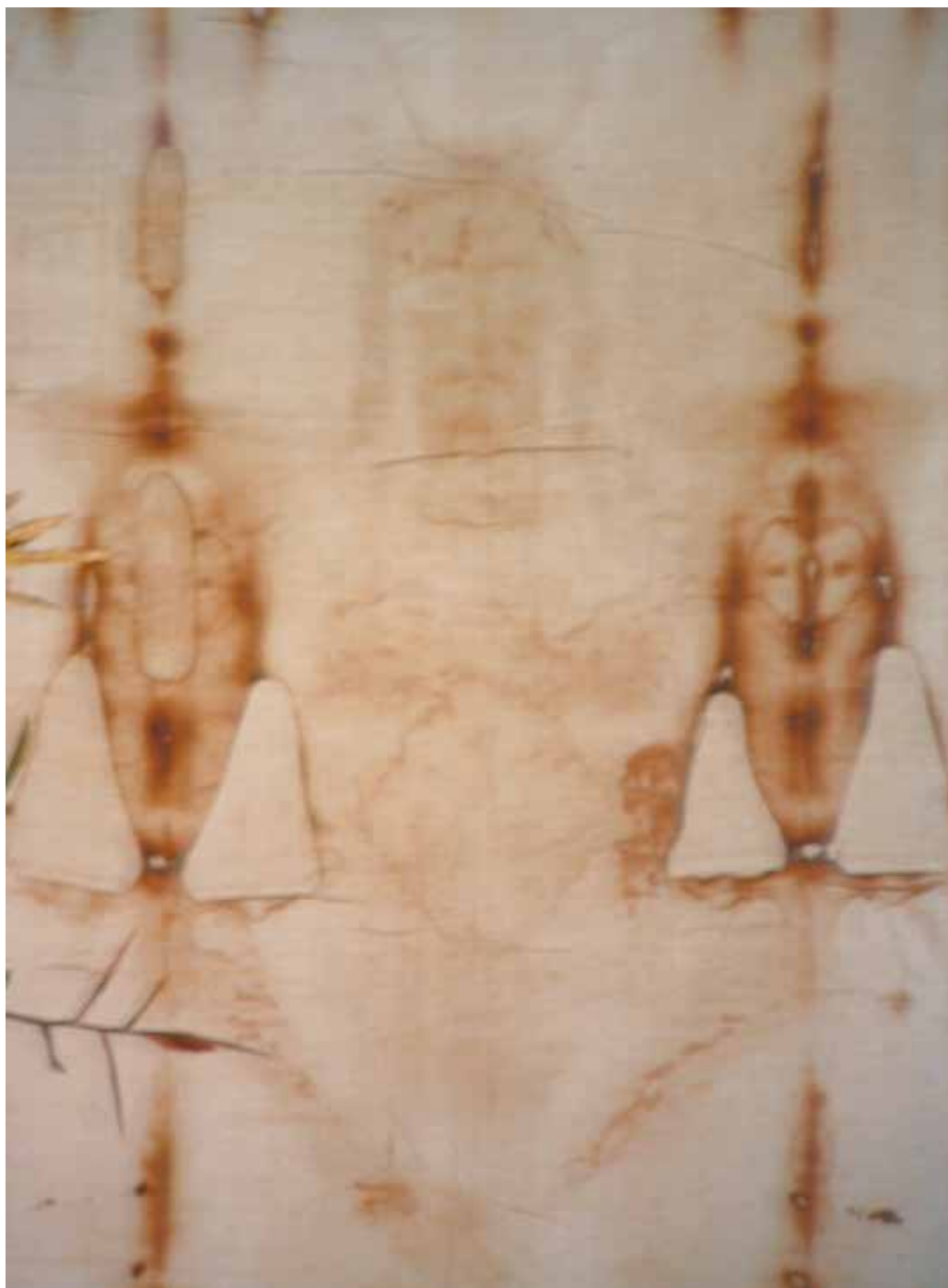
Mainitud analüüs on muidugi andnud kahtlejatele tuult tiibadesse. Osutatakse, et praegu Torinos asuv surilina ilmus kindlamate teadete järgi esimene kord välja Lireys Prantsusmaal 1355. Kaks järjestikust kohalikku piiskoppi kuulutasid selle võltsinguks, teine neist väitis teadvat ka inimest, kes selle oli maalinud. Kõik tundub kokku langevat.

Ometi on suuri raskusi kujutise tekkimise seletamisega. Kui surilina tõesti pärineb hiliskeskajast, siis on see alles mõistatus. Kujutisel on anatoomiliselt enam-vähem proportsioonis inimese jäljend, kes enamiku seda uurinud kohtuarstide jm asjatundjate sõnul on olnud tõesti risti löödud. Naelad on löödud läbi randmete. Kui tegu on maaliga, kust teadis siis tolleaegne kunstnik, et inimese püsimiseks ristil peab tõesti läbistama randmed, mitte peopesad – viimasel juhul tulevad käed risti küljest lahti? Lääne- ja idakiriku pühakujudel on naelad alati löödud läbi Kristuse peopesade. Samuti on jäljed kibuvitsakroonist surilinal kujutatul üle pea, nagu selle vana-aja piina- ja teotusvahendi puhul oligi. Ometi maalitakse kibuvitsakroon lääne kunstis peene rõngana (vanemas idakiriku ikonograafias seda peaaegu üldse ei kujutata). Ka mõned muud seigad, nagu piitsa-

jälgede kuju, osutavad, et surilina oletataval keskaegsel loojal pidid tol arheoloogia-eelsel ajastul olema fantastilised teadmised I aastasaja asjaoludest ja tavadest.

Kas sel ajal üldse olnuks vaja näha nii palju vaeva, et tekitada selline elulähedane, seejuures veel fotograafilises mõttes negatiivis pilt, s.o ristilöödu ihu on tumedam, taust heledam? Kui ka kesk- ja renessansiaja inimesed polnud ehk nii kergeusklikud, kui vahel kujutatakse (nagu Boccaccioli, kus papagoi sulge esitati ingli tiivasulena), siis ometi oleks piisanud natuke lihtsamal ja käepärastel meetoditel tehtud pildist. Lõppude lõpuks pole olnud mingit kindlat traditsiooni, et Kristuse surilinal peaks olema näha Tema kujutis.

Muidugi, kui on tegu keskaegse esemega, siis ei saa seda tingimata võltsinguks nimetada. Tegude võis olla pühakujuna mõeldud linaga või millegi muuga. Kui, nagu enamik uurijaid mõnavad, peegeldab kujutis tõesti ristilöödud meest, siis tähendaks selle paigutumine XIII–XIV sajandisse midagi üpris võigast. Keegi pidi löödama risti ja siis tehtama temast mingil seni avastamata moel üsna täpne kujutis. Et saada aru, kuhu naelad lüüa jne, pidi ilmselt eelnema mitu katset. Kui julmad kesk- ja renessansiaegsed inimesed (kes end enamjaolt pidasid headeks kristlasteks!) ka polnud, on kellegi ristile naelutamine sel ajajärgul siiski uskumatu. Kasvõi hirmust

Torino surilina.

Jumalat vihastada kellegi sel moel tapmisega ja juba tuhatkond aastat kehtinud keelu ees kedagi risti lüüa.

Kujutise tekkimise kohta on esitatud mitmeid oletusi. Kes arvavad, et see on tõmmis surnud (või elavalt) inimeselt, siis oletatakse mitmesuguseid keemilisi protsesse või kiiritust. Kes usuvad, et keegi on selle meelega tekitanud, on esitanud teistsuguseid oletusi. Üks teooria väidab, et tegu on varase fotoga: teoreetiliselt võidi sel ajal tunda nn *camera obscura* pildistamist. Kuid mingipärast pole säilinud ühtki teist fotot või teadet fotograafiast enne XIX sajandi algust. Ja väideta- valt keskajal käepärasel meetodil tehtud foto sarnaselt asetatud inimesest on siiski väga erinev kujutisest Torino reliikvial.

Teine oletus on, et elavat või surnud inimest või mingi kuju või reljeefi tupsutati ettevaatlikult värviga, siis pandi lina ahju ja nii jäi sinna kujutis, mis tõepoolest sarnaneb palju enam surilina-pildiga kui ükski muu katsetus. Nii on kujutise tekkimine küll põhimõtteliselt võimalik, kuid jälle – kus on teised samasugused? Mingid teated ühest teisest surilina- nast, mida tunti Prantsusmaal ja millelt keegi liiga agar preestri teenija olla kujutise maha pesnud, on liiga ähmased ja kaheldavad. Ja kõik eeltoodud küsimused võimaliku keskaja meistri teadmiste kohta I sajandi oludest jäävad ikkagi vastuseta.

On ka muid tõendeid selle kohta, et see püha ese näikse siiski pärinevat vana-ajast. Kanga kude pärineb asjatundjate arvates umbes Kristuse eluaja paiku Surnumere äärselt piirkonnast. Surilinalt on leitud paljude Palestiina aladel kasvavate taimede õietolmu. Ka spektroskoopiline analüüs paigutavat lina samasse ajastusse. Viimast kaht analüüsi on küll ka kahtluse alla seatud. Ja väited, et surnu silmadele on asetatud mündid, millel võib isegi lugeda välja, et need on vermitud keiser Tiberiuse ajal, on üsna kindlalt ümber lükatud.

Samas on ka enne XIV sajandit teateid kujutisega surilina(de)st. Vähemalt nähti sellist Konstantinoopolis 1201. aastal. On võimalik, et selle röövisid lääne rüütlid 1204. aastal Konstantinoopoli rüüstates ja võtsid kaasa ning see seisis kuskil poolteistsada aastat, enne kui avalikult välja pandi.

Kui kujutis Torino linal pole teadlikult valmistatud, kuidas on see siis tekkinud? Kas surnukehast võib ümbritsevale kangale kujutis jääda? Oliver Cromwelli hukatud Inglise kuninga Charles I hauast olla mõnede teadete järgi leitud tema näo kujutis, kuid teised allikad seda ei kinnita. Kiriku pärimuses on lugu kätetatehtud pühakujust (*mandylion*), millele jäi Kristuse palge kujutis, kui Ta teatud rätiku endale vastu nägu surus. Mõned samastavad kätetatehtud ikooni ka Torino surilina,

väites, et see oli Edessas ja Konstantinoopolis nõnda kokku keeratud, et näha oli vaid pale. Ükski varane ida allikas ei seosta aga kätetatehtud ikooni surilina. Sarnane legend lään- nes kannab nime Veronika higerätik (püha Veronika kuivatas sellega risti kandva Kristuse palet ja rätikule jäi Tema näokuju). Kuid need eluaegsed „tõelised ikoonid“ (Veronika nime tõlgendati vahel keskajal kui *vera icona* „tõeline kujutis“ (ikoon) on siiski teistlaadi, lisaks pole kumbki säilinud.

On üks teade lähiajaloo: keegi Lääne-India saartelt pärit mees suri 1981. aastal Inglismaal Jospice'i haiglas. Hiljem avastati tema all olnud madratsilt osaline kujutis, peamiselt alakehast ja ühest käest. Ähmaselt oli näha ka osa näost. Arvatakse, et kujutis on tekkinud peamiselt kehavedelike imbumisest madratsisse. Mõnedest sarnasustest hoolimata on üldmulje väga erinev surilinale jäädvustunust. Iseenesest on selline paralleel muidugi huvitav, ehkki teateid muudest säärastest jälgedest üldiselt teada pole. Kui nüüd arvata, et mingi loomulik protsess tekitab surnuga kokkupuutel kujutise, siis kus on ülejäänud? Miljonid inimesed on surnud eri moel, ka väga piinarikkalt, ja kaetud seejärel eri laadi kangastega või lebanud voodiriietel, kuid peale nende kolme pole mingeid kujutisi teadaolevalt kuhugi jäänud. Ja ühtki nii selget ja surmaski elulähedast kujutist peale Torino surilina oma teist ei teata.

Kui nüüd kõigest sellest järeldusi teha, jääb seletamatuks üksnes radiosüsiniku analüüsi osutatud aeg. Oletades, et tegu on tõesti kangaga, mis asetati meie Issanda ihu peale, peame lugema kujutise imevael tekkinuks. Kuna jumaliku väe füüsikalisi omadusi me ei tunne ega saa uurida, on täiesti võimalik, et see mõjutas kuidagi kangast, nii et selle radioaktiivsete isotoopide lagunemise aeg muutus. Et säärane seletus seisab kahe eri valdkonna – teaduse ja usu – piirimail, ei saa ka sellele olla mingit lõplikku seletust. Teadus oma olemuselt ei uuri loodusest väljaspool seisvat; usuline valdkond ei ole jällegi teaduslikele piiridesse surutav. Kõige enam, mida teadus võib antud küsimuses järeldada, on see, et surilinal on ristilöödud mehe kujutis. Kujutise tekki-

mist ei osata seletada. Seda, kas see oli ikka Jeesus Kristus, ei saa vist kunagi teaduslikult tõestada. Teadus loomuldasa ei saa kunagi valmis ja seetõttu pole ka tõenäoline, et arutelu ja vaidlus selgi teemal kunagi lõppeks. Surilina praegune omanik Vatikan ei ole meelsasti valmis seda rohkem uurida lasta. Kuid isegi uute uuringute tulemuste üle tekiksid kindlasti uued vaidlused ja pealegi võiksid põhjalikumad uuringud püha eset kahjustada.

Siit jõuamegi kõige olulisema juurde: Mida tahab Jumal meile öelda selle imelise ja vastuolulise asja olemasoluga? Ühtpidi on selge, et tõeline usk ei saa põhineda ainult mingil kuitahes imelisel esemel. Usk pole küll millegi pimesi järgimine, kuid nõuab sisemist tunnistust ja elavat ühendust Jumala toimega meis ja meie ümber. Tugevat ja elavat usku mõne taolise tõendi paikapidamine või kahtlaseks osutamine ei kõiguta. Ülestõusmisusk põhineb ju tühja haua kogemusel ja Issanda ilmumistel jüngeritele ja salvikandjatele ning Kiriku jätkuval tunnistusel sellest, samuti iga uskliku hinge vastukajas paasasündmusele.

Kuid ometi võib ka surilina sellest samast tunnistust anda. Lõppude lõpuks veendusid ju Kristuse õpilasedki Tema ülestõusmises mingite nähtavate asjade (tühi haud, ilmumised) põhjal. Apostel Toomale öeldi küll: „Õndsad on need, kes ei näe, kuid siiski usuvad“, ent Kristus lubas tal oma käsi ja külgi katsuda. Nii võib ka Torino surilina, kui selle ehtsuses veenduda, olla nii mõnelegi inimesele esimeseks sammuks usu poole Ülestõus- nusse. Juba usklikule võib see aga olla kinnituseks, mida seostada nii tühja hauaga kui ka edaspidi läbi Koguduse ajaloo kuni tänapäevani toimunud ja toimuvate imedega.

Isegi kui Torino surilina ei peaks olema Kristuse ehtne matmislina, räägib ta meile ometi palju. Kõigepealt tuleb meelde, milliseid ränki kannatusi ristil surev inimene talus. Ja see käib igal juhul ka meie Õnnistegija kohta, olgu see Tema surilina või mitte. Surilina säilimine ja ainulaadsus näitavad, et eri ajastute inimestele meenutatakse selle inimajaloo suurima sündmuse – Kristuse kannatamise, surma ja ülestõusmise – tähtsust.

Kristuse surikuju.

USUKANNATAJAD AASTATEL 1944–1955

Ülempreester Andreas Põld

II maailmasõja tingimustes Nõukogude Liidu võimude suhtumine Kirikusse muutus. Kui Lenin ja tema järglased otsustasid likvideerida nõukogude ühiskonnast igasugused religiooni-ilmingud („võitlus kiriklik-sektantliku kontrrevolutsiooniga“), siis 1943. aastal otsustas Stalin religiooni oma riigis mitte lõplikult hävitada, vaid allutada see võimude range kontrolli alla, oodates vastutasuks Kiriku lojaalsust ja välisuhtlust Nõukogude Liidu kasuks. Erilise huvi all olid suhted õigeusu kirikuga. Lisaks kolmele Vene Kirikus alles jäänud metropoliidile kutsuti vangilaagritest ära veel kuusteist ellu jäänud piiskoppi. Uue kirikupoliitika tagajärjel alutati kirikuelu rängele riigi kontrollile. Moskva ja kogu Venemaa patriarhiks sai Kremlile ustav metropoliit Sergi. 4. septembril 1943. aastal andis Stalin korralduse organiseerida NSVLi valitsuse juurde nõukogu nimega „Sovjet po delam Russkoi Pravoslavnoi Tserkvi“ (Vene Õigeusu Kiriku asjade nõukogu), mille ülesandeks sai sidepidamine valitsuse ja patriarhi vahel. Seda nõukogu kontrollis täielikult NKVD (KGB). Lisaks lootis Stalin, et Moskva patriarh saab esimeseks õigeusu esikarjaste seas („3. Rooma“ doktriin). Kirik aitas sel perioodil (1943–53) varustada elanikke toiduainetega ja parandada Nõukogude Liidu mainet välismaal. Arvestades sõjaegsete ja -järgsete probleemidega ning Nõukogude Liidu ülemvõimu plaanidega, oli siin Kirik Stalini silmis riigile suureks abiks. Tõsi, see „sulaaeg“ kestis vaid 1948. aastani, mil Stalin, nähes, et teised õigeusukirikud ei taha teha erilist koostööd Kremlile alluva Vene Kirikuga, hakkas jälle usklikke survestama. Suleti kirikuid ja kloostrid, vangistati ja saadeti sunnitööle kloostrisukaid ja vaimulikke. Paljud hukkusid. 1949. aastal järgnes enne kolhooside loomist suur küüditamislaine okupeeritud territooriumitel (sh Eestis). 7. juulil 1954. aastal võttis Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee vastu otsuse hakata tõhustama ateistlikku propagandat.

Kõik Nõukogude Liidus arreteeritud poliitvangid olid süüdi mõistetud VNFSV 1926. aasta kriminaalkodeksi § 58 järgi: „kontrrevolutsioonilised kuriteod, kodumaa reetmine, riigivastane tegevus, nõukoguvastane propaganda ja agitatsioon“ jne. Selle paragrahvi alla käisid ka vaimulikud ja aktiivsed kirikutegelased, kuna nõukogude võim oli igasuguse religiooni vastane. Kristlikku rõõmusõnumit käsitleti kui nõukogudevastast propagandat ja agitatsiooni Nõukogude Liidu vastu. „Kontrrevolutsiooniline tegevus“ oli ka armastava, rahumeelse ja vägivaldliku kristluse propageerimine. Seda ka jutlus kirikus, hingehoidlik vestlus inimestega, vaimulik kasvatus perekonnas ja isegi vaimuliku kirjanduse omamine. Lühidalt, kui olid vai-

mulik või aktiivne kirikuinimene, olid nõukogude võimu vaenlane ja „kriminaalkurjategija“.

„Raskendav süütegu“ nõukogude võimu silmis oli ka seotus tsaariajaga, Vabadussõjast osavõtmine, kuulumine kiriklikesse ja ühiskondlikesse organisatsioonidesse ja koostöö nendega (Kaitseliit, Isamaaliit, skaudid, kristlikud noorteorganisatsioonid jne).

„Riigi reetjad“ olid ka 1920-ndatel aastatel ümberasunud Nõukogude Liidust Eesti Vabariiki Eesti Vabadussõja järel.

„Kodumaa reeturid“ olid ka need, kes jätkasid vaimulikku tööd sakslaste okupeeritud Eesti territooriumil (1941–1944). Süüdistus: „koostöö fašistidega“.

„Kodumaa reeturid“ oli ka Eestisse elama asunud sõjapõgenikud Saksa okupatsiooni ajal.

1944. aastal lisandub lisaks kriminaalsüüdistustele ka „koostöö metropoliit Aleksandriga ja (Vene) emakiriku reetmine“.

Paljud vaimulikud keeldusid 1940. aasta okupatsiooni ajal koostööst Moskva Patriarhaadi eksarhi metropoliit Sergiga. Lahkumisaavaldu se kirjutas üle poole vaimulikest, mis oli selge demonstratsioon uue võimu vastu. Saksa okupatsiooni ajal, kui autonoomne EAÕK sai eesotsas metropoliit Aleksandriga uuesti avalikult tegutseda, tulid enamik ametist loobunud vaimulikke taas oma esikarjase juurde ametisse. Seda aga KGB ei unustanud, ka see oli „kodumaa reetmine“.

Stalini surmaga 1953. aastal poliitilised arreteerimised küll vaibusid ja surmalaagrite tegevus aja jooksul lõpetati, kuid nõukogude süsteemi surve Kirikule jäi.

Usukannatajad (järjestatud arreteerimise aja järgi)

Ülempreester Vladimir Irodionov (1885–15. XI 1945). Isa Vladimir oli Eestis II maailmasõja põgenikuna Venemaalt. Osales „õigeusu misjoni“ tegevuses sakslaste okupeeritud Oudova linnas. „Õigeusu misjon“ korraldas kirikuelu sõjas laastatud aladel, kus olid purustatud kirikud ja vaimulikud kas tapetud või küüditatud. Teenis Narva Issanda Ülestõusmise Peakirikus 1943–44, Tallinna kalmistu ja püha Nikolause kirikus 1944. aastal. Arreteeriti 20. novembril 1944. aastal. „Religioosse kultuse teenrit-vaimulikku“ Vladimir Irodionovit süüdistati VNFSV kriminaalkodeksi §58–3 alusel „kodumaa reetmises“, kuna, olles „õigeusu misjonär Saksa okupatsiooni ajal (jää okupeeritud territooriumile)“, tegi „nõukogudevastast agitatsiooni (propagandat)“ ja „koostööd“ sakslastega. Hukkus kinnipidamiskohas Leningradi oblastis.

Preester Leonid Lavrov (4. IV 1882–10. V 1954). Alates 1919. aastast Eestis. Preestripühitsus 25. II 1939. aastal. Teenis Narva Issandamuutmise katedraali abipreestrina, Varnjas ja Piirissaarel 1939–41, Tallinna Kopli Püha Nikolause kirikus 1941–44. Arreteeriti 31. X 1944. aastal. Tribunali otsus 15. III 1945. aastal: §58–3: määrata isa Leonidile 10+3 aastat. Ta hukkus Kasahhi NSV Karaganda laagris. Süüdistus: „Koostöö „sakslaste poolt seatud“ metropoliit Aleksandriga, kelle poolele jäi kirikulõhes. „Tegi jutlustes nõukogudevastast agitatsiooni ja valetas kommunistide ja Vene Õigeusu Kiriku kohta“.

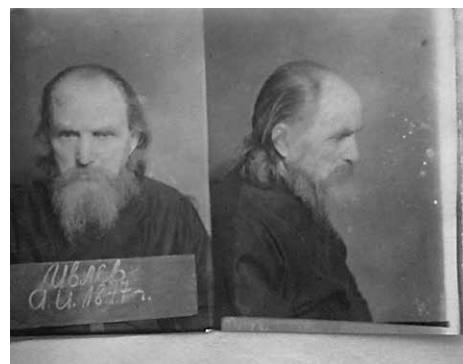
Aleksander Gadalin

Kirikuteener Aleksander Gadalin (20. VIII 1878–10. X 1951). Eestisse saabus sõjapõgenikuna 5. II 1944. aastal. Töötas püha Siimeoni kirikus kojamehena. Arreteeriti 9. X 1944. aastal. KGB süüdistus oli, et „arreteeritu teeb nõukogudevastast agitatsiooni ja ei usu nõukogude süsteemi võitu“. 26. XII 1944. aastal esitati Aleksander Gadalinile süüdistus ja talle mõisteti kümme aastat vangilaagrit. Kirikuteener Aleksander hukkus Karaganda surmalaagris.

Piiskop Peeter

Piiskop Peeter (Pähkel, 31. XII 1875–20. VIII 1948). Hiiumaalt pärit vaimulik pühitseti diakoniks 4. III ja preestriks 11. III 1901. aastal. Alates 1933. aastast oli isa Peeter Petersi vaimuliku seminari õppejõud. 25. VII 1943. aastal pühitseti Tartu ja Petseri piiskopiks. Moskva Patriarhaat ei tunnistanud tema piiskopipühitsust ja ta pandi keelu alla. Piiskop Peeter arreteeriti 26. VI 1945. aastal. Valitseja Peeter võttis kogu „süü“ punavõimu ees esikarjaseks enda peale, et päästa kohalikud vaimulikud ülekuulamistest (vrd Jh 15:13: „Ei ole olemas suuremat armastust kui see, et keegi annab elu oma sõprade eest“). Pihkva oblasti siseasjade rahvakomissariaadi vägede sõjatribunali otsuse järgi 14. IX 1945. aastal mõisteti süüdi §58 põhjal. Talle määrati kümme aastat ja ta saadeti Kemerovo oblasti Arljuki linna lähedale vangilaagrisse. Ta hukkus kinnipidamiskohas.

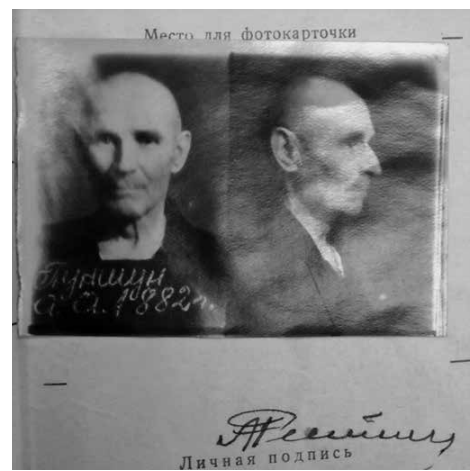

Arhimandriit Alipi

Arhimandriit Alipi (kodanikunimega Aleksander Ivlev, 1. VIII 1877–29. I 1950). Pärast sõjaväeteenistust algas tema kloostrielu, 1911 õnnistati mungaks, 1914 pühitseti diakoniks, 1917 preestriks ja 1932 arhimandriidiks. Ta teenis eri kogudustes ja oli pidevalt taga kiusatud punavõimust. Eestiga oli isa Alipi seotud alates juunist 1948, kui ta tuli teenima Kuremäe kloostrisse. Ta arreteeriti 3. V 1949. aastal. 24. IX esitas tribunal „kurjategijale ja kultuse teenrile-papile süüdistuse: aktiivne nõukogude võimu vastane tegevus ja agitatsioon kirikutegelaste (tserkovniki) grupeeringus“. Süüdi mõisteti isa Alipi NSV Liidu Erinõupidamisotsusega 24. IX 1949. aastal §58–10 lg 2 ja §58–11 alusel ja ta saadeti 17. X 1949. aastal tähtajatule sundasumisele Sverdlovski „paran-

duslike tööde laagrisse“. Ta hukkus kinnipidamiskohas.

Johannes (Juhan) Värk (3. VIII 1904–20. V 1952) sündis Ilmjärve külas. Diakoniks pühitseti ta 16. XII 1934. aastal ja preestriks 9. VI 1935. aastal. Isa Johannese abikaasa Leida (Liidia) arreteeriti 25. III 1949. aastal Ilmjärve kiriklas, preester viibis sel ajal talitusel. Kuna Johannes ja Leida olid lubanud abielludes teineteist mitte kunagi jätta, läks isa Johannes vabatahtlikult küüditajate juurde, et naisega sama saatust kanda. Preester näitas eeskujuga, kui tähtis on õigeusulisele perekond ja abielusidemed. Nad küüditati Siberisse 5. X 1949. aastal ja määrati erikomisjoni poolt viieks aastaks sundasumisele Omski oblasti Kormilovski rajooni Tsernogorski külla, tema isiklik vara konfiskeeriti. Isa Johannes hukkus kinnipidamiskohas. Abikaasa Leida vabanes 1957. aastal ja tuli tagasi Eestisse.

Andres Punšun

Andres Punšun (24. VII 1882–20. VI 1955) sündis Ilmjärvel. Töötas köster-kooliõpetajana Tartu Jumalaema uinumise (Uspenski) koguduses ja õpetajana Laatre koolis. Oli EAÕK revisjonikomisjoni liige ja Sinodi liige (aseesimees) Saksa okupatsiooni ajal, kuni Sinodi laialisaatamiseni märtsis 1945. aastal. Ta töötas jurist-konsultandina. Ta arreteeriti 21. II 1950 ja talle määrati nõukogude 25+5 aastat. Ta hukkus Siberi vangilaagris.

Preester Serafim Uljanov

Preester Serafim Uljanov (2. II 1906–8. X 1955) sündis Narvas. Pärast II maailmasõda astus Serafim vaimulikku seminari ja ta pühitseti diakoniks 22. II ja 1. III 1953. aastal. preestriks. See oli tol ajal kangelastegu, sest preestripühitsusega kaasnesid KGB kius, pere ahistamine jm. Kui isa Serafim ootas koguduse määramist, arreteeriti ta 20. III 1953. aastal. Kuressaares. Talle mõisteti 30. V 1953. aastal ENSV Ülemkohtu otsusega §58–10 lg 2 põhjal (kodumaa reetmine ja nõukogudevastane propaganda) 25+5 aastat ja ta saadeti Borovitši vanglasse Novgorodimaal. Laagris tehti vangidega muuhulgas ka inimkatseid ja ülimalt kurnatud isa Serafim saadeti pärast Stalini surmajärgset amnestiat koju surema. Ta uinuski teel koju Tallinna ja puhkab Rahumäe kalmistul.

VÕIT SURMA ÜLE

Ülempreester Valentin Velleo

„Jumal äratas ta üles, ...sest oli võimatu, et surm oleks suutnud teda hoida”. (Ap 2:24)

Kristus on surnuist üles tõusnud!

Ükski kirjakeelne ei ole suutnud luua suuremat ega ainulaadsemat lugu, mis endas ühendaks sellise kustumatu ilu, vapustava traagika ja fantastilise segu lootusetust pessimismist ning võidukast optimismist, kui seda on lugu Naatsareti Jeesuse suurtest kannatustest ja ülestõusmisest.

See on lugu surmast, mis on andnud elule mõtte.

Ajastul, milles elame, milles ilmalikkus ja kõle materialism on aina rohkem lämmatamas vaimsust, usulisi ja ülemaiseid huvisid, milles kristlikud ideaalid ja kiriklikud traditsioonid on aina rohkem jäämas vanema põlvkonna „kaotatud paradiisiks”, leidub vähe neid, kes võtaks vaevaks otsida mõtet ja sisu Kristuse surmale ja ülestõusmisele, vaadates üle ja kohendades oma lapsea arusaamu.

Inimsüda on hirmul tühjuse ees. See ongi põhjus, miks läbi aegade on tema mõtlemises valitsenud võitlus hea ja kurja vahel, veendumus kannatuse, valu ja surma paratamatusest ning sellest tulenev suur küsimus nii elu mõttest kui eesmärgist, ning lõpuks kustumatu janu, alateadvusliku aimdusena põlev igatsus jätkuva, kuid helgema elu järgi. Inimkonna

süda ja vaist on alati öelnud, et see on võimatu, et surmal oleks viimane sõna!

Ülestõusmispüha evangeelium on sellepärast Jumala enese vastus inimhinges alaliselt tunglevatele küsimustele elu mõttest, headuse või kurjuse lõppvõidust ja igavese elu lootuse ebakindlusele.

„Jumal sai inimeseks, et inimene võiks kord saada jumalasarnaseks,” ütleb üks varajase kristluse mõtlejaid Kristust iseloomustades ja Kiriku dogmat seletades. Jumalast läkitatu tuli, elas, kannatas, suri – ning tõusis surnuist nagu päike pärast loojumist ja ööd, et avaldada tõde Jumala plaani kohasest elust ja elu lõppsihist ning surematuse võimalusest igale inimesele. Kogu inimkonna esindajana – seepärast siis ka Inimese Pojaks kutsutuna – näitas Ta, kuidas vapralt ja heitumata kanda kõike, mis maine elu toob – võitlusi hea ja kurja vahel, kiusatusi, kannatusi, pettumusi ja valusid. Ta karikas oli kibe, kuid teisiti poleks Jumal suutnud veenda paadunud inimest oma plaanides.

Seepärast on ka suurel kristlasel ja inimhinge tundjal Pascalil õigus, kui ta ütleb: „Jumala tundmine ilma inimliku viletsuse tundmiseta põhjustab uhkust ja üleolekut. Inimese viletsuse ja traagika tundmine ilma Jumalata toob ahistusliku pessimismi. Üksnes Kristuses Jeesuses leiame keskee – nii tee Jumalani kui ka iseenda traagilisest viletsusest pääsemiseni”.

Suure reede tragöödia näitab, et elu on põhiliselt kannatus- ja ülekohturikas, milles kurjus tihti peale võibda headuse. Kui isegi

Tema, kes oli Jumal-Isa paistis ja kehastunud jumalus, pidi kannatama ja surema kõige häbistavamal ja ülekohtusamal viisil, siis näitab see, et maine elu selles maailmas pole mõeldav ilma katsumuste ja valudeta. Kuid meie usk õpetab nende taga nägema mõtete: mõtet vaimsest palverännakust iseenese Kolgatale kandes oma risti läbi elu ja surmavärava – Jumala kingitud ülestõusmise hommiku poole...

Ülestõusmispüha hommiku ime näitas, et elu ei lõpe surmaga, et kurjuse, kannatuse ja surma võit on ajutine – kui vaid elu kvaliteet seda väärib. Kui Kolgata mustendavad ristisiluetid õhtutaeva veretaval taustal oleksid olnud viimaseks pildiks evangeeliumi kaante sulgemisel, siis poleks ristiusku, siis oleks kogu elu sihita ja öösse kustuv... Siis oleks kurjuse vaim ja ta surmaingel tõelisteks valitsejateks kogu maailmas. Kuid see pole nii! Ülestõusmispüha hommiku säravus on ja jääb igaveseks kinnituseks, et Jumal oma elu andva Vaimuga on lõppvõitja. See on ühtlasi kinnituseks, et inimene on loodud, et ta võiks elada igavesti. Inimese tulevases elus avaldub ki Jumala suurim kink inimesele.

Niisiis – elu pole lõplikus mõttes lootusetu, eesmärgita. Vähemalt mitte neile, kes tahavad eesmärgi näha ja seda otsida usus, toes ja lootuses. Et eesmärk ei kustuks nagu säde, mis ekslevalt lendab pimedasse öösse, teisele poole surma eesriiet...

Kui me Kristuse surmale ja ülestõusmisele sügavamalt järele mõeldes Inimese Poja suurt võitlust ja võitu näeme selles valguses, siis elame tõepoolest läbi teatud vaimse puhas-

tustule, mis avab meie silmadele väljavaate vaimulike kõrguste mäeharjadele, mis tõusevad üle ududes ja varjudes uppivate lootuse-tuse kuristikku ja orgude...

Ligi 2000 aastat on Jeesuse Kristuse kannatus, surm ja ülestõusmine olnud miljonitele ammendamatuks vaimseks innustuseks. Suurtele maalikunstnikkudele, heliloojatele, sõnameistritele on need sündmused andnud vaimu surematute võrratute teoste loomiseks. Miljonitele kannatuses viibijatele ja surijatele on see draama andnud tugevust ja valgust pimedate momentide ületamiseks... Sellest kõigest hoolimata on aga inimkond aina kaugenemas Kolgata ja ülestõusmise sündmuse tõdedest ning õpetustest. Ta on jäänud eelistama kurjust headusele, kättemaksu andestusele, vihkamist armastusele ja hoolimatust-ükskõiksust kaastundele... Kuid selle halva väljavaate taustal kõlavad ometi kogu maailma pärast salaviisi ülestõusnud Kristuse vaiksed tungivad sõnad meie südame sügavusest, kus hõõgub peaaegu märkamatu säde Jumala suurest leegist: „Võta oma rist ja järgne mulle!”

Et olla kristlane, võta elu kõige sellega, mida see toob, kui sinule määratud osa! Olgu see hea või halb, päikesevalgus või pilvevarjud, rõõm või pisarad – Jumal on kavandanud need kõik sinu enda vaimseks edenemiseks – kui neist õpid. Ülestõusnud Kristus ei öelnud, et Ta kindlustab sulle pääsemise tormidest; kuid Ta töötas aidata sind läbi tormide, elu viimne torm kaasa arvatud.

Usk ja Elu 1981, nr 1 (32) *toimetatud*.

Isa Emmanuel jõuluteenistusel Sillaotsa Talumuuseumi näituseküünis 26. detsembril 2011.

ÜLEMPREESTER EMMANUEL KIRSS

Ülempreester Aleksander Sarapik

Igavene mälestus!

Emmanuel (Eduard) Kirss sündis 21. juulil 1923 Saaremaal, Põide vallas Tornimäel Joanni Kirsi peres. Vaimulikuametit õppis ta Petseri Vaimulikus Seminaris, mida ei saanud lõpetada Teise maailmasõja puhkemise

tõttu. Vaimuliku kutse-eksami sooritas ta aga pärast sõda Eesti piiskopkonna juurde moodustatud komisjoni ees 1948. aastal. Seejärel pühitseti ta diakoniks ja preestriks 5. detsembril 1948 Pühtitsa nunnakloostri Tallinna abikloostri kirikus.

Leivateenimist alustas ta Põide vallavalitsuses kirjutajana.

Teise maailmasõja ajal mobiliseeriti ta 1943. aastal Saksa sõjaväkke. Poliitiliste olude muutudes võeti ta 1944. aastal uuesti sõja-

väkke, nüüd juba Nõukogude armeesse, kus ta teenis 1947. aastani.

Isa Emmanueli teenistus vaimulikuna algas Saaremaal Mustjala Prohvet Eelija ja Piila Peaingel Miikaeli kogudustes. 1949. aastal liisandus ka Mõnnuste Jumalailmumise kogudus.

1957. aastal siirdus isa Emmanuel vaimulikuks Uduvere Apostel Jakobuse kogudusse. Koguduse sõjajärgne tegevus oli aktiivne ja tal õnnestus koos koguduse ühiste pingutustega taastada sõjas põlenud kirikuhoone.

1964. aastal ülendati isa Emmanuel Kirss ülempreestriks.

Mandri-Eestis teenis ta Velise Ristija Johannese, Kergu püha suurvõitluse Sinaiida, Märjamaa Jumalaema kaitsmise ja Haapsalu Maria Magdaleena kogudustes.

Tallinna Issanda muutmise koguduse preestriks määrati ta 1983. aastal, kui suri koguduse kauaaegne teenija ülempreester Nikolai Kokla. Tallinnast tuli teenimas käia ka Emmaste Jumalaema sündimise koguduses ja Lelle Püha Kolmainu koguduses.

1991. aastal määras piiskop Kornelius ta Pärnumaa praostiks. Samal aastal valiti ta ka Moskva Patriarhaadi Eesti Piiskopkonna nõukogu liikmeks, kus ta töötas kuni keelustamiseni. Keelustamise põhjuseks toodi koostöö eksiilis oleva kirikuvalitsusega

Oikumeenilisse Patriarhaati kuuluva Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku taastamise heaks kodumaal.

Ülempreester Emmanuel Kirss on saanud järgmised autasud ja aunimetused: puusaehe, skufia, kamilavka, rinnarist, rinnarist, mitrakandmise õigus alates 1987. aastast, Püha piiskop Platoni ordeni III järk 2003. aastal, Tema pühaduse oikumeenilise patriarhi Bartolomeuse antud suuroikonomose tiitel 12. detsembril 1999, Eesti vabariigi Punase Risti teenetemärk (2005) ja Halinga valla aukodaniku tiitel (2006).

Emmanuel Kirss avaldas mitmeid luule- ja proosteoseid: „Kaugused kaovad” (1995), „Vabaduse viirastus” (1998), „Vaim murrab teed” (2008) jpt.

Emmanuel ja Selma Kirsi perre sündis kolm last, kes kõik on teda toetanud kogu nõukogude perioodi rasketes tingimustes. Mitmele tuhandele tema ristitud Eesti Apostlik-Õigeusu Kiriku liikmele on ülempreester Emmanuel Kirss olnud kiriku juurde juhatajaks. Paljusid on ta aidanud vaimuliku töös tõusta ka preestrisseisusesse. Üheks tema juhtumõtteks oli kirjakoht: „Lõikust on palju, töötajaid aga vähe. Paluge siis lõikuse Issandat, et ta saadaks töötajaid välja oma lõikusele!” (Mt 9:37–38)

Isa Emmanuel uinus 20. märtsil. Jäägu temast helge ja hea mälestus!

Tauri Tõlpt, piiskop Makarios, Paavo Paul Pihlak ja preester Roland Tõnisson.

Fotod: Mare Pihlak

IMED PERERAADIO VAATEVINKLIST

**Paavo Paul Pihlak,
Pereraadio tegevjuht ja Haapsalu
Maria-Magdaleena koguduse liige**

Tänaseks peaaegu üle Eesti ulatuv kristlik programm nimega „Pereraadio” sai alguse 1993. aasta jõulude ajal Oleviste kiriku kitsukesest surnukambri. Just selle pisikesest ruumi olid kuus ameeriklastest vabatahtlikku suve lõpuks ehitanud ja sisustanud raadiostuudioks. Toona kirikutorni paigaldatud saatja ja antenn edastavad Pereraadio programmi praegugi. Aastate jooksul on lisandunud saatjaid ja mastid Eestimaale teisteski paikadesse ning algse Oleviste stuudio kõrval tehakse täna saateid nii Tartus, Rakveres, Saare- kui ka Hiiumaal. Narva ja Jõhvi stuudios kaib töö vene keeles. Täismahus venekeelne programm nimega „Semeinoje Radio/Radio Eli” on eetris juba 15 aastat ja levib ainsana siinsetest kanalitest AM-sagedusel Eestist väljapoole. Narva stuudiosse jõudnud kirjad tunnistavad, et kuulajaid on Volga ja Dnepri aladelt Karjalast Krimmini ja Mordvast Marini, enim tänulikust tagasisidest jõuab Eestisse Ukrainast.

Maarjamaa kirikulisele on ehk siiski tuttavam Pereraadio nimi. Kui Jumal lubab, võiks see annetustest töötav raadio sügisel alustada 25. hooaega. Väike algus on kasvanud ööpäevaringseks, suurt osa Eestist katvaks programmiks. Interneti vahendusel kogeme, et kuulajaid on paljudes paikades üle maa – Soomes ja teistes Põhjamaades, Ameerikas, Austraalias, Iisraelis jne –, kus iganes elab meie kaasmaalasi. Nii mitmedki neist on jaganud tunnet, kui imeline on kodunt kaugel kuulata emakeelset jumalasõna.

Ime on seegi, et suur osa Pereraadio programmist sünnib südametööna. Eri saatete autoriteks on kümned ja kümned vabatahtlikud. Autorite ring on lai, ulatudes tudengitest ja õpilastest pensionärideni. Rohkem on saatete tegijate seas kirikutöötajaid, vaimulikke preestritest-pastoritest EELK peapiiskopini välja. On ajakirjanikke, teolooge, psühholooge, haridustöötajaid, riigiametnikke, keeleinimesi, giid ja politoloog, muidugi muusikuid. Ent samas ka üsna meediakaugete erialade esindajaid, nagu näiteks raamatupidaja, meditsiinitöötaja, elektriinsener või autoparanduse spetsialist.

Kõiki neid, kes Pereraadiosse aega ja oskusi panustavad, seob üks: nad teevad seda missioonitundest, materiaalset hüvitist ootamata, südametööna. Ajakirjanduses on selline töövorm üsna tavatu. Kui ka praeguseks ongi sündinud peavoolumeediale vastukaaluks alternatiivseid väljaandeid, siis Pereraadio oli niisuguse, nn kodanikualgatuse korras tehtava meedia osas tõeline eesmineja.

Aga mitte ainult see vabatahtlikkusest sündiv programm ei ole ime. Suur ime on ka see, et Pereraadio igapäevane toimimine tugineb raadiokuulajate annetustele. Siin ei ole riigi toetust ega reklaamiraha, ei abi kiriklikelt ega ka kirikuülestelt struktuuridelt, ei ole ka tänasele päevale nii omaseid projektirahasid. Vastupidi: õiguse eest eetris olla peab Pereraadio maksma üsna suurt riigilõivu ehk sageduskasutustasu üle 10 000 euro aastas. Et lisaks igakuistele kuludele ka nii kopsaka ühekordse väljaminekuga toime tulla, käivitub sügiseti suur annetuskampaania. Kolmel viimasel aastal oleme kogenud tõelist imet, riigimaksu tarbeks vajamineva summa on annetajad kokku pannud sisuliselt ühe nädalavahetusega!

Pereraadio pisike pere on südamest tänulik kõigile neile sadadele ja sadadele üksikannetajatele ning kümnetele ja kümnetele kogudustele üle Eesti, kes on pidanud oluliseks kristlikule raadiotööle õlga alla panna.

Nii on Pereraadio olnud väga paljude hea tahtega ustavate ja visiooniga inimeste ühine misjoniprojekt. Eesti väikseste tingimustes siis muidugi ka kirikuteülene misjoniprojekt. Selles suures misjoniprojektis on oma kindel koht nii hommikupalvustel (eetris igapäevaselt kell 7.15, kordusega kell 8.15), mida peavad eri uskkondade vaimulikud, kuni mitmete kirikute endi saatesarjadeni välja. Ööpäevaringse eetris oleva programmi sisustamisel on oodatud kaasa lööma kõiki Eesti Kirikute Nõukogu liikmeskirikuid. Nii näiteks on EAÕK heliajakiri Ortodoksia eetris juba seitsmendat hooaega. Sarja autor on preester Kristoforos Parts, saatetes on kaasa löönud ülempreestrid Ardalion Keskküla ja Mattias Palli ning preestrid Andrei Sõtšov, Roland Tõnisson ja Jüri Ilves. Jüri Ilves on teinud ka muusikasarja (vaata Pereraadio kodulehel järelkuulamise osast „Muusikaline tund” aastast 2005). Andrei Sõtšov pani 20 aastat tagasi aluse venekeelsele iganädalasele saatele „Russkaja hristjanskaja

programma”. Sarja tegemise teatepulga võttis õige pea üle ülempreester Rostislav Kozakevitš, tema jätkab seda tööd ustavalt tänini (saade on eetris laupäeviti kell 15). EAÕK vaimulikud on pidanud Pereraadios hommikupalvusi. Eetrijärge ootab Hiiumaal Puskil 19–20 sajandi vahetusel teeninud preester Vassili Verloki lugu. Peeter Laredei eluloolise raamatu „Õigeusk vanal Hiiumaal” luges ja toimetab järjejutuks Haapsalu Maria-Magdaleena koguduse liige Eliisabet Tomasberg-Koidu.

Meie kristlik pärand on rikas, Eesti tänane ühiskond kahjuks üsna kirikukauge. Raadio on seevastu aga suurepärase võimaluse kristlike arusaamade, kristlaste mõttemaailma, kirikutes toimuva jne levitamiseks. Raadiolained ulatuvad kõikjale, programmi saab kuulata autoroolist haiglavoodini. Mis veelgi tähtsam, seda saab kuulata üksi, üleliigsete silmapaardeteta. Nii ulatub eetri vahendusel kantslitest kõneldu ka nendeni, kes ei julge üle kirikuläve astuda. Raadio on väga tõhus tänapäevane misjonivahend, oleks meil vaid indu, tarkust ja jõudu seda rohkem kasutada.

Aitäh kõikidele, kes Pereraadio peatselt veerandsaja-aastasest imeloos ise kaasa on löönud, kes siis mõtte, kes sõna, kes teoga. Jumala armust on Pereraadio 1993. aastast tänini toiminnud, edasi minneski vaatame lootusrikkalt ikka eelkõige Tema peale.

Pereraadio faktides

- Pereraadio on kuuldav Tallinnas (Harjumaal) 89,6 MHz; Tartus (Tartu-, Jõgeva-, Viljandi- ja Põlvamaal) 89,0 MHz; Võrus (Võrumaal) 88,7 MHz Pukas (Valga ja Valgamaa); 95,7 MHz; Padal (Rakveres ja Lääne-Virumaal) 88,9 MHz; Jõhvis (Ida-Virumaal) 88,2 MHz; Kuressaares (Saaremaal) 89,0 MHz; Lääne-Nigulas (Haapsalus ja Läänemaal) 89,4 MHz; Kärdlas (Hiiumaal) 88,7 MHz.
- Semeinoje Radiot kuuleb Narvas 95,6 MHz; Jõhvis 98,2 MHz (katavad kogu Ida-Virumaa)
- Programm „RadioEli” läheb eetrisse sagedusel 1035 kHz Kavastust Tartumaal ja signaal ulatub kuni Uurali mägedeni.
- EKNi tellitud religioonisotsioloogilise uuringu „Elust, usust ja usuelust 2015” andmetel teab Pereraadiot meediakanalina u 30%, vahel kuulab 10% ja iga päev u 1% Eesti elanikkonnast.

- Programmide sisu valmib kodanikuajakirjanduse korras peamiselt vabatahtliku tööna.
- Pereraadio töösolekuks on väga oluline autorite paljus, mis omakorda eeldab „madaltihedat” toimimismudelit. Lahtiseletatult tähendab see mitmetes eri paikades asuvate stuudiote toimimist ühtse võrguna:

Tallinna stuudio asub Meedia- ja Misjoni Maja 2. korrusel, Tehnika 115. Siin sünnib suurem osa Pereraadio saadetest.

Tartu stuudios toimub samuti eestikeelsete saatete montaaž ning ka Pereraadio programmi väljastamine. Asume Tartus Annelinnas, aadressil Annemõisa 8.

Rakvere stuudio asub EELK Rakvere Kolmainu koguduse noortemajas ning sellele on juurdepääs Virumaal elavatel autoritel.

Kuressaare stuudio haldab MTÜ Kuressaare Pereraadio, kes koostab iseseisvat saartel ja Lääne-Eestis levitatavat programmi **Kuressaare Pereraadio**. Oluliseks väljundiks on internetiteleviioon „Pildiraadio”, selle vahendusel jõuavad arvutikasutajateni mitmed kristlikud ettevõtmised ka pildina.

Kärdlas on Pereraadio koostööpartneriks MTÜ Meediamisjon.

Haapsalu tööpunkt toetub samuti vabatahtlikele abilistele ning asub siinse metodistkoguduse ruumides.

Narva stuudios valmivad ja siit väljastatakse programme „RadioEli” ja „Semeinoje Radio”. Lisaks põhistuudiole valmivad venekeelsed saated väikeses Jõhvi stuudios, aga ka koostööpartnerite stuudioses Voronežis, Peterburis, Tuulas, ning kaasautorite kodustes arvutites Tallinnas, Pihkvas ja mujal. Pereraadio ja RadioEli/Semeinoje Radio kodulehekülgedel (www.pereraadio.ee ja www.radioeli.ru) võib saateid järelkuulata sobilikul ajal, samas kuulata programme ka reaalajas. Lisaks saab programme kuulata Telia DigiTV vahendusel.

Omaette tööloik on info jagamine sotsiaalmee-dias. Facebooki keskkonnas on omanimelised lehed nii Pereraadiol kui ka RadioElil.

Et Pereraadio töötab peamiselt annetustest, on kõikide abi ja toetus väga oodatud. Pereraadio pangakontod on EE441010152001639004 SEB ja EE192200221018315540 Swedbanki pankades. Saajaks tuleks märkida Tartu Pereraadio Ühing, aga annetuse võib tuua ka Tallinna või Tartu stuudiosse kohapeale.

ОДНА ЦЕРКОВЬ В ОДНОЙ СТРАНЕ

Фото: Геннадий Баранов

Многочисленные массовые миграции из православных стран привели к образованию церковного пространства, в котором переплелись различные церковные юрисдикции, т.е. к образованию явления, с которым до сего времени Православная Церковь не сталкивалась, определяемое термином «диаспора». Православная диаспора – это не более чем территория, на которую национальная Церковь проникает, обустроивается и предоставляет обоснование своей территориальной юрисдикции. В данном случае главенствуют уже не церковно-канонические права, которым национальные православные Церкви отдают приоритет, а этно-церковные интересы чисто культуралистского характера. Именно таким образом филетизм, то есть, различие, основанное на различных этнических и языковых истоках, привело к сосуществованию на одной и той же территории и в одних и тех же городах ряда «национальных» или «этнических» юрисдикций, что отныне рассматривается подавляющим большинством православных как что-то совершенно нормальное... Словно это и является выражением сути диаспоры, основное назначение которой, в данном конкретном случае, заключается в сохранении различных «культурных наследий» каждого региона «православного мира», вытесняя, таким образом, евангельский элемент, и, отдавая предпочтение замыканию в себе.

Итак, искушение национализмом и филетизмом, осужденное Великим и Священным Константинопольским синодом в 1872 году, до сего времени глубоко укоренилось в сознании многих православных христиан, и затуманивает универсальное видение Православной Церкви.

Использование в наши дни термина «местная Церковь» для многих православных означает «национальная Церковь». Следовательно, вопрос о том, что принято называть православной «диаспорой» составляет одну из важнейших проблем, с которой столкнулась православная Церковь. Тем более что она является наиболее активным носителем филетизма, поскольку в ее организации, кажется, главенствует задача построения Церкви не в соответствии с евхаристией и соборностью, – один епископ, одна евхаристия, одно тело, – но согласно этносу и политико-религиозных, иначе говоря, идеологических предпочтений. Я не могу удержаться, чтобы не упомянуть известную, но ложную по сути теорию, недавно введенную в лексикон Православной Церкви, причем абсолютно неизвестную для наших святых канонов, а именно «каноническую и культурную территорию», а также все пагубные последствия, которые она вызвала в плане экклесиологии. Марксистская и коммунистическая идеология, воспользовавшись Церквями в своей внешней политике, которые она же без зазрения совести и преследовала, оставила нам это болезненное, катастрофическое этно-филетическое наследие, словно для того, чтобы заполнить идеологическую пустоту, внезапно образовавшуюся в результате краха марксизма и коммунизма, каким-либо иным универсалистским воззрением, теперь уже этно-церковного типа.

Согласно архимандриту Григорию Папатомасу («Церковный культурализм: отчуждение культуры и уничтожение Церкви» – Париж, 2010; Website «orthodoxa.org»), «Православные Церкви, выходцы из которых эмигрируют в настоящее время в массовом порядке, отныне свободные от пут интернационалистического коммунизма, который по определению не поддерживал националистические инициативы, теперь создают такое впечатление, что они стараются обрести, пусть ретроспективно, Империю, которой они до сего дня были лишены.

Чтобы убедиться в этом, достаточно посмотреть, как

они организуют на европейском и мировом уровне свои приходы и церковные общины внутри так называемой православной «диаспоры». Можно наблюдать, как создаются экспансионистские стратегии и неканоническая практика, бессмысленная для будущего Церкви. В конечном счете, встает вопрос о том, чему следует отдать приоритет: церковному каноническому праву или слепому господству национальной Церкви внутри церковной общины?»

В таких условиях «диаспора», кажется, все более становится ставкой для наших автокефальных Церквей, вместо того, чтобы быть ниспосланным провидением местом, где православная Церковь должна проявить свое единство и всеобщность.

В своем вступительном слове на 4-ой всеправославной конференции в Женеве, в июне 2009 г., митрополит Иоанн Пергамский был абсолютно прав, напомнив о том, что традиционная организация Церкви основывалась на территориальном, а не на национальном принципе. Он также весьма кстати привел тот факт, что многообразие и нагромождение различных этнических православных епархий заканчивается введением в искушение православных верующих, по крайней мере, тех из них, кто, проживая за пределами своей исторической родины, превратили страну, которая их приняла, в свое отечество. Достаточно ли углубило это выступление митрополита Иоанна Пергамского понимание уравнивания «этничность – соответствие вселенским догматам»?

Во время Святого и Великого Собора Православной Церкви, состоявшемся на Крите в июне прошлого года, проблема «диаспоры» широко обсуждалась, и был одобрен текст, открывший перспективы на будущее, особенно посредством повышения роли ассамблей епископов с целью демонстрации и укрепления единства православной церкви в тех «странах диаспоры», в которых Она закрепились.

В то же время, в этом документе признается, что в данном

случае речь идет лишь о переходной ситуации, в надежде когда-нибудь восстановить в сфере со-территориальности, экклесиологический и единственный канонический принцип моно-юрисдикционной территориальности. Существует риск того, что с учреждением так называемых Ассамблей православных епископов в «странах диаспоры» примирятся, если ситуация будет длиться неопределенно долго, и будет образована «со-территориальная организация т.н. диаспоры», вместо того, чтобы ее заменить. Таким образом, на настоящий момент мы находимся лишь на переходной и временной стадии.

Участовавшие в Великом соборе на Крите отцы церкви хорошо осознавали, что распространение Ассамблей епископов недостаточно для решения существующей проблемы, но они промолчали относительно дальнейших действий. Несомненно, они были правы в том, что пока не приняли смелых деклараций по причине груза нашего недавнего и столь горестного прошлого. По крайней мере, не приняли на этот момент!..

Но всегда есть опасность, как говорится, за деревьями не видеть леса. Скажем прямо: православные неизменно преуспевают в использовании известного аргумента канонического управления делами, чтобы, основываясь на предлоге толерантности – столь же временном, сколь и постоянном – ограничить значение отклонения от канонов, которые генерирует «диаспора» с точки зрения экклесиологии. Это тем более верно, поскольку неуспешная бацилла национализма и автокефализма, всегда готовая к изменениям в соответствии с обстановкой, в которую она попадает, постоянно подпитывается и бдит в области всемирного православия. Также национальные православные Церкви, констатируя идентичным образом в наши дни отчуждающее существование этой церковно-канонической проблемы для Церкви, которой является «диаспора», пока еще недостаточно подготовились к тому, чтобы единодушно договориться о принятии решения, которое бы соответствовало ча-

нениям нашего времени. По всей очевидности, Они, по-видимому, ныне мирятся с временным пробелом, который может продолжаться до бесконечности, вместо того, чтобы принять логичное каноническое решение.

В конечном счете, именно этого опасался святитель Василий Великий: «Я очень опечален тем, – писал он, – что каноны наших Отцов Церкви ныне откладывают в сторону, и что строгое следование букве закона (акривия) изгнано из наших Церквей. Я опасаюсь, как бы понемногу это пренебрежение не стало разрастаться, и в делах церковных не воцарилась полная путаница». Иными словами, несмотря на то, что все признают еkkлесиологическую и каноническую недопустимость ситуации, которой правит в настоящее время «диаспора», все, тем не менее, цепляются за заграничные (*греч. hyperoria*) «достижения» своей этно-церковной юрисдикции, а также за их экспансию, оставаясь при этом абсолютно равнодушными к самореализации Церкви на определенной территории.

В качестве противовеса и, без сомнения, именно по этой причине, Синакс предстоятелей древних патриархов и Церкви Кипра в Фанаре (Стамбул) 3 сентября 2011 г. посчитал необходимым дать следующую рекомендацию: «Вследствие недавних событий /.../ Синакс подчеркивает необходимость строгого соблюдения всеми православными Церквями географических границ своих юрисдикций, установленных канонами и томосом со времени их учреждения». С точки зрения еkkлесиологии, столь спорный вопрос, которым является «православная диаспора», представляет собой лишь миф, так как моно-юрисдикция автокефальной Церкви может осуществляться только в границах ее собственных канонических границ.

Таким образом, становится понятно, почему модель «диаспоры», основанной на этно-филетизме, может иметь неизбежным последствием лишь со-территориальность и множественную юрисдикцию, что регулярно и постоянно подрывает церковное единство на опреде-

ленной территории. Только местная, или локально учрежденная Церковь способна гарантировать еkkлесиологическое единство.

В заключение скажу, что Православие вследствие, с одной стороны, увеличения в 19 и 20 веке количества национальных Церквей, и, с другой стороны, массовой миграции ее членов за пределы родины, ныне оказалось перед решающим выбором, который может оказаться как гибельным, так и спасительным, несущим подлинное еkkлесиологическое обновление, а именно, – или замкнуться в себе, или устранить раз и навсегда свои внутренние противоречия путем преодоления собственных границ. Со своей стороны, я голосую за второе решение, поскольку, если решение существует, оно может исходить только от Бога. Так что отставим в сторону опасения; Дух Святой способен распутать этот клубок противоречий, что, в конечном счете, избавит нас от тревоги за будущее.

Первый и, о сколь важный шаг был сделан на Крите, на

Святом и Великом Соборе Православной Церкви (июнь 2016), который позволил Православию заявить единогласно о своей потребности и потребностях людей к нему. Шаг к исправлению, который, однако, предоставляет достаточно возможностей для проведения настоящей воспитательной работы среди верующих, зачастую упрямо не принимающих изменения из опасения раскола, особенно в Церквях, не принявших участия в Соборе, – хотя последнее не освобождает их от принятых решений (Жан-Франсуа Колозимо, «Единство Христиан» – Париж, ноябрь 2016).

Совершенно очевидно, что мы сможем преодолеть разногласия, полагаясь не только на наши человеческие силы, но и на силу Духа Святого, причем в тот момент, когда для Него пробьет час для того, чтобы мы, несмотря на всю нашу недостойность, стали «как дети Божии; но еще не открылось, что будем». (1-е Послание Иоанна 3,2).

† Стефан,
митрополит таллиннский
и всея Эстонии

БОГОСЛУЖЕНИЯ СТРАСТНОЙ НЕДЕЛИ

Каждую весну мы отмечаем особыми и продолжительными богослужениями важнейшие, связанные с искуплением дни жизни нашего Спасителя: принятие мучений, смерть на кресте, сошествие в ад и светлое Воскресение. Посредством всего этого мы превозносим таинство неисчерпаемой, жертвенной любви Бога.

Богослужения Страстной недели помогают нам осознать это таинство. Каждый день имеет свою тему, центр внимания и события, о которых он повествует. Все эти события составляют единое целое, в центре которого находится крест и пасхальное воскресение. Слово пасха означает «миновал», «прошёл мимо»; эти события в жизни богочеловека Иисуса Христа означают переход Его и верующих в Него от мимолетности к жизни вечной. Это не просто театрализованные изложения давних событий, которые мы воль-

ны созерцать с благоговейным интересом, а затем забыть, но события, тесно связанные с самими для нас сокровенными и важными вещами. В страданиях, смерти и воскресении Христа также кроется ключ разгадки наших собственных страданий, смерти и тайинства вечной жизни. Переживая вместе с нашим Спасителем дни, несущие жизнь вечную, мы видим, как нам открывается более глубокое понимание нашей собственной жизни, а также врата высшего значения. Грех, отчуждение от Бога, жестокие страсти и их последствия в виде телесных и душевных страданий поглощаются глубиной Божественной любви, прощения и силы.

С самого начала Иисус Христос и Его радостная весть была принята двояко: одни поверили в Него и стали Его учениками, другие презирали Его и евангелие. Это противоречивое отношение отражается также и в наших богослужебных песнопениях на Страстную неделю, а также в отраженных в них событиях. Прирастающее сияние любви обна-

жает присутствие сил неверия и тьмы. Гнев, неприятие и предательство выражаются открыто и достигают своей кульминации – а также и мгновенного конца – на кресте. Дьявол оказывается бессилен перед силой любви Господа. Христос побеждает, «поглотена смерть победою». Жизнь торжествует; Бог, а не силы зла или ничтожность человека царят в мире.

Страстная неделя несет нам многие противоречивые образы и события, которые ставят перед каждым из нас вопросы о нашем отношении к Христу, Богу, духовной жизни и близким. Страстная неделя – это не только время поминовения, но и покаяния, сердечного обращения. «О Жених, прекраснейший всех людей, нас призвавший в чертог Твой на духовную трапезу, непристойный мой вид моих прегрешений совлеки приобщением страданий Твоих...» (из стихир на Великий вторник).

Благодаря молебнам этой Святой недели мы вновь чувствуем объ-

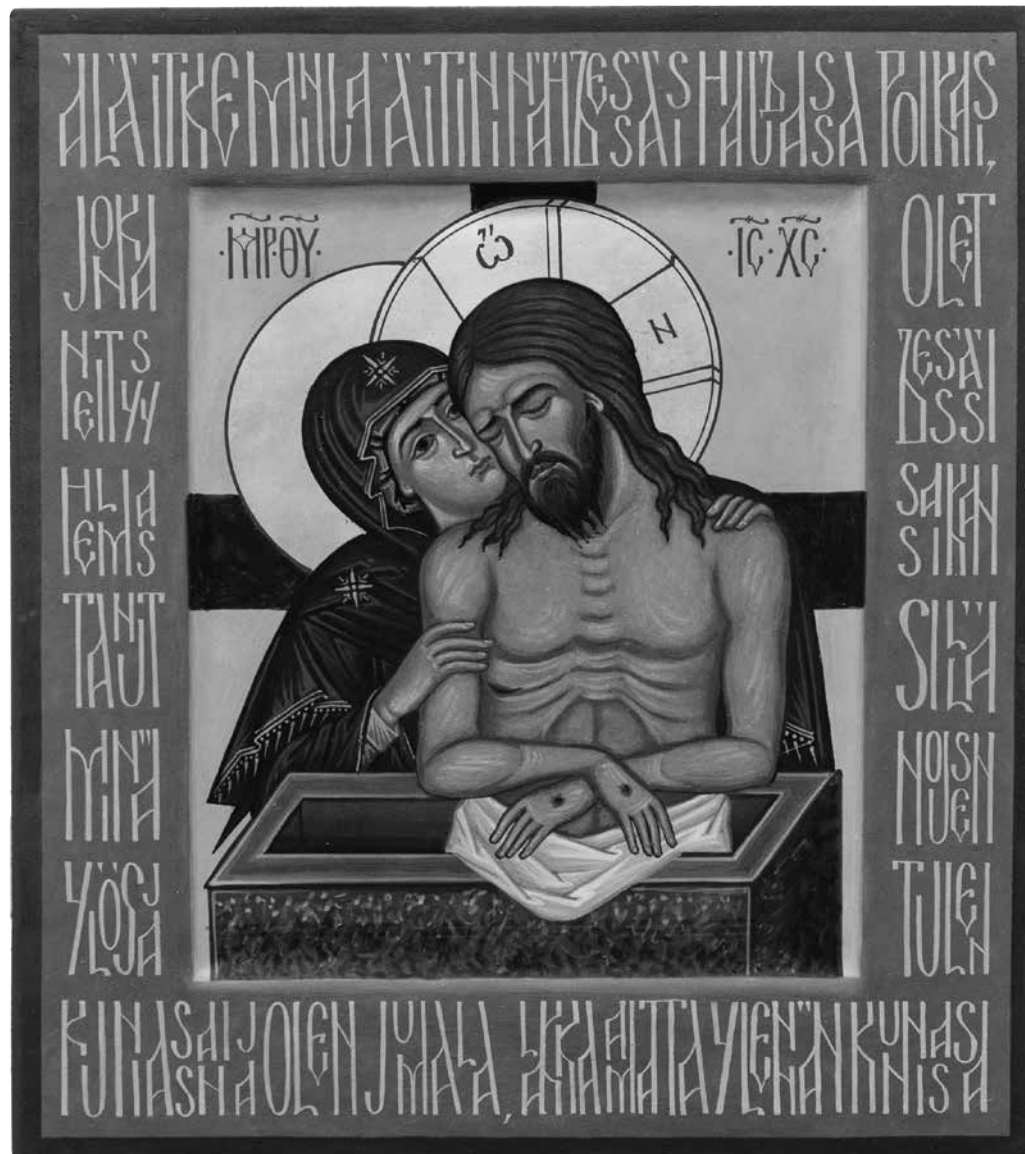
ятия Божественной любви и прощения, а также дара вечности и совершенства. Это дает нам силы с верой подняться по небесной лестнице. Будучи уверенными в Его любви, мы живем до Его сошествия в чудесной, дарующей радость печали. Если мы покаемся от чистого сердца, то живем в радости и надежде, в ожидании предстоящих деяний.

Идя в это особенное время церковного года на богослужение, следует, прежде всего, обратить внимание на две вещи, которые могут остаться незамеченными. Во-первых, несмотря на свою особенность, богослужения Страстной недели также проводятся в соответствии с порядком, установленным в Часослове. Иными словами, у нас проводятся утрени, часы, вечерни и т.д. Иногда они из-за количества церковных песнопений и особых обрядов менее заметны, но проводятся всегда. Во-вторых, по случаю Страстной недели действует разделение на два чина (порядка богослужения). Первый из них, так сказать, обычный, и используется на про-

тяжении большей части года, когда поют «Бог Господь». Второй чин – т.н. постный, когда поют «Аллилуйя». Его используют в настоящее время, в основном, в будние дни Великого Поста, т.е. с понедельника по пятницу. Согласно старому обряду, а кое-где и до сего времени этому чину богослужения следуют также во время рождественского поста, когда день не приурочен к какому-либо великому святому или иному памяtnому событию. На Страстную неделю поют «Аллилуйя» с понедельника по пятницу; а в Великую субботу – уже «Бог Господь». В первые три дня читают также постную молитву преподобного Ефрема Сирина. Хотя, по причине особенного времени, существуют также и особенности, например, чтение Евангелия, что, однако, не входит в чин Пасхального богослужения.

Как и все наши богослужения, Страстная неделя также прошла длинный путь развития. В первые три века христианства сосредоточивались в основном на «Пасхальном триденствии» (*triduum paschale*), которое зачастую отмечали 40-часовым полным постом и бдением. Примерно 40 часов проходит от распятия Иисуса на кресте (или Его смерти на кресте), в пятницу до раннего утра воскресенья. Вскоре во многих местах пост стал одно- а затем и многонедельным (конечно, при этом пост не был полным). Тогда и затем, в течение долгого времени, это время связывалось с подготовкой оглашенных (катехуменов) к крещению, что является одним из зачатков Великого поста.

В IV веке закончились притеснения христиан, и богослужения стали свободно распространяться и дополняться. Кроме того, стали возможны паломничества на Святую Землю. Именно в Иерусалиме, где находится Голгофа, Гроб Господень и прочие, связанные с Его жизнью места, богослужения начали проводить более скрупулезно и точно исторически. Иерусалимский чин богослужений повлиял, в свою очередь, на остальной мир таким образом, что быстро сформировались дни в память последних дней Господа: Вербное воскресенье, Великий четверг, пятница и суббота. Позднее, примерно на смене тысячелетий, к ним добавились также первые три дня Страстной недели со своими, особыми воспоминаниями.

Если продвинуться вперед во времени, то во второй половине II тысячелетия начало формироваться своеобразное явление, замеченное многими благодаря богослужениям Страстной недели. В литургическом плане утренние богослужения сдвинулись на вечернее время, а вечерние, большей частью, на утреннее. Этому есть множество причин, но одной из основных является то обстоятельство, что на некоторые моменты времени, особенно на вечер четверга и субботу, выпадало несколько длинных богослужений. Согласно Пасхальному Триденствию утренние богослужения на Великую пятницу и Великую субботу следовало проводить по ночам, при этом они продолжались всю ночь. Таким образом, сдвиг одних богослужений вызвал сдвиг всех остальных на более раннее время. Только вечерня на Великую пятницу у нас традиционно справляется в вечернее или послеобеденное время; согласно греческому чину ее справляют утром. То же явление можно наблюдать и в другое время. По нашей традиции, воскресная утренняя и утренняя на Великие праздники справляется, в основном, накануне, как часть всенощной. В конечном счете, то, что литургический день начинается

с вечера, а некоторые события отмечают раньше «правильного» времени по сути не является ошибочным.

Перейдем теперь к богослужениям в отдельные дни.

Утренняя на Великую пятницу справляется, таким образом, обычно вечером Вербного воскресенья. Днем исполняется особый тропарь, т.е. краткое песнопение «Се Жених грядет в полунощи...». Жених – это Христос из притчи о десяти девах. Хотя свадебная символика, естественно, шире, и означает Христа и Церковь, или таинство единения Бога и человеческой души. На то же указывает также светилен (песнопение, которое в древности исполнялось на рассвете), «Чертог Твой вижду, Спасе мой, украшенный...». В Страстной понедельник согласно канону воспоминают о ветхозаветном Иосифе, в котором видят пример в обуздании страстей (история о жене Потифара), а особенно предзнаменование Христа (Иосифа продали братья, как и вожди иудейские требовали предать Иисуса смерти; Иосифа бросили в яму, – Иисуса положили в склеп, и т.д.). Утром (в порядке исключения, – в противном случае в постный день Евангелие

не читается), читают повествование о бесплодной смоковнице; на вечерне (также в порядке исключения) читают слова Иисуса Христа о конце мира. Вечерня – которую справляют, большей частью, в понедельник утром – переходит в литургию преждеосвященных даров. На утреннем богослужении, во время пения тропаря, по новейшему Греческому обряду XIX века выносят икону «Жених Церкви» изображением страдающего Христа. Сам образ имеет ясно выраженное римско-католическое влияние: Христос представлен в терновом венце, в пурпурном – в качестве насмешки – плаще и с тростниковым посохом в руке. Но это является напоминанием того, что Жених наших душ не только Христос торжествующий, – Он также, и, прежде всего, страдающий, объект глумления, униженный Христос. Икона выносится только в понедельник (или на первой подобной службе) и оставляется на аналое до Великого четверга.

Подобным же образом справляются богослужения также в Великий вторник и в среду. Разумеется, сменяются церковные песнопения (за исключением тропаря и светилена), чтения Святого Писания. Основной темой вторника являются десять дев, в среду – грешная женщина, которая смазала ноги Иисуса миром, и предательство Иуды. Последнее дает богатую пищу для песнопений, которые напоминают о той истине, что из последователя Христа может выйти подлый предатель, а из большого грешника тот, кто по-настоящему любит Господа.

Для того чтобы встретить праздник очищенным, во многих местах принято проводить таинство миропомазания в первые дни Страстной недели или в предыдущую неделю. По греческой традиции это таинство проводят после обеда или вечером в Великую среду. Исторически это, очевидно, связано с принятием покаившихся обратно в лоно церкви или с помазанием елеем накануне крещения (так как освященный елей в раннехристианской церкви могли использовать как для помазания крещаемых, так и больных). Помазание – это молитва не только о выздоровлении телесном, но и душевном, оно отпускает забытые, а также невысказанные на исповеди грехи. Но,

каким важным бы не было это таинство, необходимо следить за тем, чтобы он не затмило важных воспоминаний на Страстную неделю. Иными словами, если мы можем посетить церковь лишь в два-три вечера на этой неделе, то постарайтесь, чтобы это было вечером в четверг и пятницу, когда вспоминают распятие и погребение Христа.

В три первые дня недели на богослужениях, проходящих в 3, 6 и 9 часов, предусмотрено чтение Евангелий (подряд, а не избранных отрывков; чтение заканчивается 13-й главой евангелия от Иоанна). Изначально это было связано с возвращением монахов из пустынных скитов в монастыри для проведения богослужений Страстной недели, благодаря чему у них была возможность послушать самые важные части Евангелия до Великого праздника Пасхи. У большинства монахов, скитов, а также прихожан в те давние времена не было ни книг, ни навыков чтения. В настоящее время, когда Библия стала доступной, такие дополнительные чтения разумно проводить по мере надобности силами прихода.

Теперь мы переходим к святейшим дням Страстной недели. В среду вечером по нашей традиции справляется утренняя, в которой уже вспоминают события Великого четверга. Во время богослужения поют «Аллилуйя», хотя, конечно, богослужение проводится, скорее, не по Пасхальному канону: чтение Евангелия, полный канон и т.д. Новым является тропарь: «Егда славнии ученицы на умовении Вечери просвещаются (Когда славные ученики просвещались на Тайной вечери...)» и прочие тексты, но светилен поется тот же, что и в три предшествующие дня. В четверг утром совершается уже Божественная литургия Василия Великого, на которой мы вспоминаем установление таинства Тайной вечери. Литургия предваряется вечерним богослужением, на котором после входа читаются т.н. паремии из 2-й книги Моисеевой, из книг Иова и Исаии, затем эпистола, четыре Евангелия, и затем уже следует чин литургии. Вместо Херувимской песни «Уста мои возвестят хвалу Тебе» и «Тело Христово примите» поют: «Вечери Твоя тайная днесь, Сыне Божий, причастника мя приими (Сын Божий, приими меня сегодня при-

частником Твоей таинственной Вечери...)». В этот день освящается также один дополнительный, приготовленный для причащения хлеб – Агнец – который сушат и хранят весь год для больных или для иных чрезвычайных ситуаций, когда есть необходимость в причащении.

В некоторых кафедральных соборах принято в этот день проводить обряд омовения ног, во время которого архиерей омывает ноги 12 священникам. Это происходит, главным образом, в сопровождении чтения отрывка из Евангелия от Иоанна (13:3–17) для драматизации действия. В завершающей молитве просят, чтобы Господь омыл наши души от скверны, и мы могли служить друг другу в любви. В Вселенском Константинопольском патриархате (также в центрах Московского, Румынского и Сербского патриархата) каждые десять лет (или по необходимости) освящается также святой елей (миро).

Великий четверг важен, прежде всего, по причине установления таинства причащения. Если обычная еда поддерживает наше земное существование, то посредством таинства пища – хлеб и вино, одни из основных продуктов питания в Средиземноморских странах – превращаются в дары жизни вечной. Будучи освященными, они становятся плотью и кровью Христа. Изменение это не физическое, а связанное с таинством: свойства хлеба и вина не меняются, но, тем не менее, мы причащаемся телом и кровью Христовой. Во время причастия Бог так приобщается к миру, что питает нас Собой, в то же время оставаясь превыше всего. Таким образом, Он дарует нам божественную жизнь, а также возможность преодоления границы нашего бытия (ср. 2-е Послание Петра 1:4).

Уже в четверг вечером мы начинаем Великое пятничное богослужение. На утрени исполняется тот же тропарь, что и в четверг; иерей выходит на середину церкви, где установлен т.н. образ Голгофы или крест, и начинает читать 12 страстных Евангелий, что объединяется с обычным порядком утрени. Между Евангелиями, до шестого чтения, кроме обычных элементов (50-й псалом, канон, стихиры), есть также специальные антифоны. После шестого

Евангелия поются (или читаются) блаженны Триоди с тропарями, произносится малая ектения и поется прокимен; после чтения 8-го Евангелия – канон, в конце которого специальный светилен «Разбойника благоразумного во едином часе раеви сподобил еси, Господи». Последние чтения повествуют уже о погребении Господа. В конце поется особый тропарь «Христос искупил нас от клятвы закона...».

В середине XIX века в грекоязычных странах распространился употреблявшийся ранее, в Антиохийском патриархате, обряд выносить крест с алтаря только после чтения 5-го Евангелия. Вынос креста выполняется в церкви, при приглушенном свете. К кресту по возможности прикрепляют три свечи; крест несет иерей, читая при этом 15-й антифон, который певчие затем повторяют. Крест устанавливается на середине храма, и последующие чтения уже совершаются перед ним. Кое-где и у нас начали придерживаться этого обряда. Следует заметить, что, этот поздний обычай благодаря своей драматичности оставляет глубокое впечатление. Ранее ему предшествовала установка иконы распятия на середине храма.

Утром Великой пятницы читаются также т.н. Великие, Царские часы. Они представляют собой дополненное чинопоследование 1–9 часов и замещающей службы: часть псалмов соответствует теме, но также есть особые тропари и стихиры в тех местах, в которых их обычно нет. На каждом часе есть также паремия, чтение апостола и евангелия. Подобные часы совершаются также на Рождество и Крещение. Службы часов частично повторяют рассказ о страстях Христовых, изложенный уже на богослужении 12 Евангелий. Одной из исторических причин этого является то обстоятельство, что в обществах, в которых большинство народа были православными христианами, храмы не могли одновременно вместить всех. В то же время в великие праздники церкви посещались массово, и поэтому некоторые важные богослужения повторялись. То же относится и к литургии Великой субботы и некоторых других великих праздников. Также ясно, что день распятия Христа по возможности следует проводить в совместной

молитве. В наших условиях, в некоторых церквях зачастую совершают объединенное богослужение, когда после 12 Евангелий начинается вечерня, которая может быть дополнена элементами утрени Великой субботы, например, похвалами.

В пятницу вечером (или утром, после часов), совершают вечерню. Во время начальной стихиры выполняется вход с Евангелием. Затем следует чтения паремии, апостола и Евангелия. Чтение Евангелия, составленного несколькими евангелистами, занимает долгое время, и включает в себя также все повествование о страстях (опять-таки, из-за тех прихожан, которые утром в пятницу не смогли войти в церковь, – попросту не помещались!). Во время стихир совершают каждение вокруг Плащаницы – особой иконы Христа, положенной во гроб – и, под пение тропаря «*Благообразный Иосиф*» священники несут ее на середину храма и полагают на уготованное основание («Гробницу Христа»). По греческой традиции это действие совершают уже по время последней стихиры. Читается последнее благословение и целуют Плащаницу. Обычно затем сразу следует утренья Великой субботы.

Под Плащаницей иерей всегда держит Евангелие (затем его возлагают на Плащаницу). Это связано с историей создания Плащаницы (греч. *epitaphios*) – ей предшествовал большой покров (воздух) для даров, который во время большого входа во время литургии, а также и в ином контексте, начали связывать с саваном, в который было обернуто тело Иисуса Христа. Позднее на этом покрове стали вышивать сцену положения во гроб, и, в конечном счете, стали использовать только на соответствующих богослужениях Великой пятницы и субботы, и оставлять на время Пасхи на алтарном столе. Покров (воздух), однако вновь упростили, но на антиминсе стали изображать положение Христа во гроб. Начало крестным ходам с Плащаницей было положено в XV веке; ранее Плащаницу заменяла, вероятно, икона с изображением положения во гроб.

В Великую пятницу мы вспоминаем непостижимое таинство смерти Иисуса Христа. Холодная тень смерти лежит на всяком создании;

смерть – молчаливый спутник жизни. Она везде; она устанавливает границы всему. В Библии говорится, что «Бог не сотворил смерти» (Книга премудрости Соломона 1:13). Смерть – неизбежное последствие непослушания Адама, которым он отвратил себя от источника жизни (Послание к Римлянам 5:12). Поскольку причина смерти находится в грехе, то Великая пятница является как бы «днем греха», поскольку сила греха достигает своей кульминации в распятии безгрешного Иисуса Христа. Поскольку на Христе – новом Адаме – не было греха, смерть не имела над Ним власти. Он вкусил смерть, так как без остатка принял всю нашу жизнь вместе со всеми сопровождающими ее муками и бедами. Он позволил своей жизни погрузиться в смерть, чтобы тем самым ее уничтожить и разорвать путы зла. Если смерть человека как бы упраздняет его труды и жизнь, то смерть Христа ведет к концу и совершенству Его земные труды и жизнь. Встретившись со смертью лицом к лицу, и, вознесшись, Он разорвал ее железные объятия и подарил пленникам загробного мира свет и вечную жизнь. Хотя телесная смерть никуда не исчезла, благодаря этим деяниям открылась дверь в новое бытие, – знак нашей вечной Пасхи, наш переход от смерти к жизни.

На утрени Великой субботы, совершаемой большей частью в пятницу вечером, мы уже поем, как обычно, «Бог Господь». После тропаря священники становятся на середине храма перед Плащаницей, и поют хором поочередно т.н. заупокойные ектеньи по Иисусу, и в то же время кадят. Затем поют тропари Воскресению Хри-

стову, – те же, что и на каждой всенощной в субботу вечером. После торжественного пения канона и благодарственных стихир настоятель храма надевает полное облачение и сходит к Плащанице. После большого славословия Плащаницу торжественным крестным ходом проносят вокруг храма. Затем, по возвращении в храм, читают из книги Пророка Иезекииля отрывок о возвращении к жизни сухих костей дома Израилева, также апостол и Евангелие о положении Иисуса во гроб, после чего идут отдать почтение Плащанице. Плащаница по нашей традиции остается на середине храма, но по греческому обычаю теперь заносится в алтарь. У нас это делают на следующий день, поздно вечером, до начала пасхальной всенощной. Как раньше, так и теперь нам рекомендуют унести Плащаницу на литургии Великой субботы малым входом.

Утром в Великую субботу вечерню служат вместе с литургией Василия Великого подобно Великому четвергу, но читают длинные паремии, а между ними исполняют две песни из Ветхого Завета: благодарственную песню Моисея за переход через Красное море и паремию об испытании трех отроков в печи огненной. Обе песни согласно церковному толкованию подразумевают восхождение из мертвых Христа (и верующих в Него). Апостол такая же, что и на крещении, – в прежние времена в Великую субботу крестили оглашенных. Вместо псалмов «Аллилуйя» исполняется особое песнопение «Воскресни Боже, суди земли...», во время которого темные покрывала и слу-

жебные одеяния сменяются на светлые. Вечером, перед всенощной, совершается полунощная, основная часть которой является повторением утреннего канона. Пред этим читают Деяния Апостолов, что сопоставимо с чтением Евангелий в начале недели. Ночная утренья на воскресение уже относится к пасхальному чину, ко времени Триоди цветной.

В раннехристианской церкви не было двух отдельных литургий, – в Великую субботу и в ночь на Пасху. Во время чтений на протяжении вечера Великой субботы крестили оглашенных; по окончании крещения начинался крестный ход и служба в честь воскресения. На сокращении количества совершеннолетних крещаемых, а также по иным причинам, как в восточной, так и в западной церкви уже в I тысячелетии сформировались две литургии: субботняя и пасхальная. Если посмотреть на нынешнее евхаристическое богослужение (литургию) в Великую субботу, то на нем уже провозглашается воскресение: поются воскресные стихиры, облачения меняются на белые, а там, где это стало обрядом, уносится Плащаница. В Евангелии (Мт 28:1–20) также ясно говорится о воскресении. Хотя эта литургия совершалась изначально вечером в субботу, а впоследствии в послеобеденное время, она отличалась от богослужения в Пасхальную ночь или Пасхальной утрени. Современную практику можно понимать таким образом, что мы не можем с точностью определить момент воскрешения Господа. Днем, после субботнего покоя, гроб был найден пустым, но в какой момент Христос его покинул, не видел никто. Раскаивше-

муся разбойнику Он сказал уже на кресте: «Истинно говорю тебе, ныне же будешь со Мною в раю!» Таким образом, мы уже в субботу можем мысленно узреть воскресение и осознать победу Христа над смертью и адом, отмечая ее со сдержанностью, приберегая ликующую радость на следующий день, в который мы празднуем эту победу в качестве события, ставшего известным миру.

Таким образом, темой тихой субботы является сошествие Иисуса Христа в царство мертвых, в ад. На богослужениях внимание сосредоточивается на гробе Спасителя, который не является обычной могилой, но «гробом Господним», источником силы, победы и освобождения. Это день, когда мы с надеждой ждем того момента, в который скорбь превратится в радость. Церковные песнопения в этот день («Не рыдай Мене, Мати, зрящи во гробе...» и др.) ясно говорят об этом. В этот воскресный день наш Спаситель покоится во гробе, но, в то же время, Он выполняет работу: борется с силами смерти и зла. Жизнь истинная и вечная сошла в царство мертвых, и, хотя смерть и ад по-прежнему вокруг и внутри нас, его сила сломлена для тех, кто всей душой принимают дарованное Христом спасение. Смерть Иисуса Христа – величайшее из чудес и, в то же время, проявление безграничной Божественной любви, поскольку умерший не был обычным человеком; Он был вечным и бессмертным Словом Божиим, которое, воплотившись, снизошло до смерти на кресте, и, именно поэтому теперь «вся исполнишася света, Небо же, и земля, и преисподняя».

Кто бедным подает, тому Бог вернет!

Святой Нифонт – епископ и аскет Константинопольский, повествует о следующем событии:

Однажды, – когда мне было лет две-

надцать, – я отправился в церковь Святого Апостола Фомы помолиться.

Там проповедовал один добрый старик. Посреди своей проповеди он затронул вопрос милосердия и подаяния. Пожилой достопочтенный монах говорил также о том, что дать милостыню бедному – это все равно, что вручить подаяние непосредственно самому Богу.

Эти слова привели меня в замешательство: сравнение монаха показалось мне сильно преувеличенным. Я рассуждал своим еще детским умом: «Если, как говорят, Христос восседает на Небе по правую руку своего

Отца, как Он может одновременно быть на земле и принимать милостыню, которую дают бедным?»

По дороге домой, все еще находясь в замешательстве, я заметил одного нищего в лохмотьях. Над его головой, – о чудо! – возвышалась икона с ликом Господа нашего Иисуса Христа.

Эта икона, видимая только мне, сопровождала нищего, куда бы он ни направился. Пока он ходил туда-сюда, к нему подошел один почтенный человек и протянул хлеб. В тот же момент изображенный на иконе Иисус принял этот хлеб, поблагодарил, и передал нищему, в то время

как ни дающий, ни берущий ничего не заметили. Я замер в восхищении.

С этого дня я окончательно убедился в том, что если кто-то подает милостыню, то и в самом деле вручает ее Христу, лик которого проявляется в лице каждого нищего. С тех пор я не упускаю случая, чтобы проявить милосердие. И благодарность, адресованная мне из уст каждого, кому я подаю, исходит из уст самого Иисуса Христа.

Отрывок из книги «Преподобный Нифонт Константинопольский, епископ и аскет» (Издание Параклетского монастыря в Греции).

VASSILOPITA

Age Ploom

Iga-aastane Vassilopita tähistamine jaanuari alguses on kujunenud juba traditsiooniks. Sel korral toimus üritus 15. jaanuaril. Alustasime harjumuspäraselt Harjumäe uisuplatsilt, kus tahtjad said uisutada, mõni täitsa esimest korda oma elus ja et kuidagigi jääl püsti püsida, tuli appi võtta raam või siis hästi kõvasti kinni hoida vanemate käest. Mõni aga tuletas meelde vanu häid aegu, sest viimati sai mööda jääd kimatud lapsepõlve aal.

Pärast ühist uisutamist läksime metropoliidile külla. Kirikukeskuses ootas uisutajaid ka soe supp ja Vassili kook. Metropolit tuletas oma kõnes kõigile meelde, miks Noorte Liidu kaitsepühak on püha Saatse Vassili, kes armastas lapsi ja tegeles noortega, ning kuidas meil tuleks temast eeskuju võtta. Samuti räägiti, kust sai alguse Vassilopita traditsioon. Otse loomulikult oli oodatuid sündmus koogi lahti lõikamine, sest igaüks meist soovis saada õnnemündi omanikuks. Seekord

sai koogi seest endale mündi väike Saskia, kes suurest rõõmust mööda saali ringi keksis ja igaühele oma leidu näitas.

Rõõm on tõdeda, et ka selle aasta üritus ei olnud ainult Tallinna-keskne, vaid osavõtjaid oli ka mujalt: isa Roland koos oma noortega ning ka Haapsalu oli esindatud.

Rõõmus Saskia, kes leidis oma koogitükist õnnemündi!

Fotod: Gennadi Baranov

